Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 90 (9464) | Среда, апрель 17, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

СОВЕТ ДЕЛЕГАЦИЯ ВАРШАВАЖЕ ЧОРУПКАН

Варшава Кереэзинин киржикчилери чурттарның Политиктиг Консультативтиг комитединин эвлечеглиг чөвүлел хуралының ажылынга киржири-биле совет делегация апрель 15-те Москвадан Варшаваже чорупкан.

Делегацияның составында СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев (делегацияның баштыны), СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-нин даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүү, СЭКП ТК-ның Чингине секретарының дузалакчызы К. В. Русаков, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүү, СЭКП ТК-ның Чингине секретарының дузалакчызы А. М. Александров олар кирип турар.

Делегация-биле кады чөвүлекчилер СЭКП ТК-ның кежигүү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министринин оралакчызы Н. Н. Родионов, СЭКП ТК-ның Чингине секретарының дузалакчызы Г. И. Блатов, СЭКП ТК-ның киллис эргелекчизинин оралакчызы Х. Шахназаров болгаш өскелер-даа база чорупкан.

Белоруссия вокзалга делегацияны эштер Ю. В. Андропов, А. А. Гречко, В. В. Гришин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, СЭКП ТК-ның кежигүннери П. А. Абрасимов, Б. П. Бещев, В. В. Кузнецов, Г. Э. Цуканов, Н. А. Шелоков, СЭКП-нин Төп ревизия комиссиязының кежигүннери Б. М. Боголюбов, О. Б. Рахманин, М. С. Смиртюков, СЭКП ТК-ның, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин харыысалгалыг ажылдакчылары үдээн.

Үдеп турганнарның аразында ПУР-нун ССРЭ-де элчини З. Новак база турган.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-нин даштыкы херектер министри А. А. Громыко делегацияга Варшавага каттыжа бээр. (СЭТА).

СУГГАТ—ХҮННҮҢ САГЫШ САЛЫЫШКЫНЫ

Амгы үеде бистиң республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында суггаттыг черлер 61,9 муң га, оон иштинде тараа шолу 46,4 муң га болуп турар. Сөөлгү чылдарда тудуг болгаш суг ажыл-агый организацияларының күжү-биле инженер четкилиг суггарылга черлериниң шөлүн 20,9 муң га чедир калбарткан. 5,7 муң гектар черде машина-биле чаштырып суггарар суггарылга четкилерин туткулаан. Суггаттыг черлериниң колдуг хөй нуруузу— 66,2 хуузу республиканың барыын талакы районнарында. Чижээ, Барыын-Хемчикте —22,6, Чөөн-Хемчикте —16,7, Улуг-Хемде —14, Бай-Тайгада — 12,4 хуузу онаажын турар.

Суггаттыг черлерни ажыглаар талазы-биле чоруткан ажылдарның түпнелинде оон тарааларын, мал чеми культураларын, картофельдиң база ногаалдарының багай эвес дүжүдүн чамдык ажыл-агыйлар чедип ап турар. Оны эрткен чылдың чижээнден көрүп болур. «Күш-ажылдың хостуу» совхоз 1973 чылда суггаттыг 340 гектар шөлдүң газындан-на хөй чылдыг сигеннериниң 25,7 центнер дүжүдүн, а 200 га черинің гектар бүрүзүнден-не люцернаның 1,2 центнер үрезинин алган. «Алдан-Маадыр» совхоз 420 га арбайның га бүрүзүнден 20,8 центнер дүжүттү өстүрген. Суггаттыг черни билдилиг ажыглаар болза, тараа бүдүрүлгезин дыка ковудедип болур дээрзин мурнакчы ажыл-агыйларының дуржулгазы көргүзүп турар.

Бистиң республикада бодунуң херээнинің ёзулуг мастери болу берген, арга-дуржулгалыг суггатчылар эвээш эвес. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта Владимир Лясовскийниң ногаа звенозу эрткен чылын машина-биле сугну чаштырып чер суггарарын ажыглаан, 83 га шөлдүн гектарындан-на 158 центнер ногаалары алган. Ол-ла совхозта звено удуртукчузу М. Михайлова чаштырып суггаргаш, 47 га черниң гектар бүрүзүнге 250 центнер капустаны өстүрген. «Алдан-Маадыр» совхозта Кызыл-оол Алдын-ооллуң звенозунуң суггатчылары 148 га шөлдүн гектарындан-на 24 центнер кызыл-тае дүжүдүн алган. Шак ышдыг мурнакчы суггатчыларның ажылының дуржулгазын ажыл-агый бүрүзүнге иеп-тереднин ажыглаар херек.

Ынчалаажок колхозтарның болгаш совхозтарның хөй нуруузунуң суггаттыг черлерден ап турар дүжүдү ам-даа конгуг куду болуп турарын демдеглевес арга чок. Тоску беш чылдың эрткен үш чылында республиканы иштин-биле суггаттыг черлерден тарааларның, силос культураларының болгаш картофельдиң дүжүдү суггаг чок черлериннден куду болган. Күрүпениң хөй акша-хөрөнгизин үндүрүп турган. кылган инженерлиг суггарылга системаларыг ажыл-агыйларда, чижээ, «Найырал» совхозта (Терезининиң болгаш Аймыырлыгның суггарылга системазын тударынга 669,9 муң рубльди чарыгдаан), «Барлык» совхозта (Барлык системазын тударынга — 3 миллион ажыг рубль үнген) суггаттыг черниң гектарындан чогенчиг куду дүжүттү ап турар.

Суггаттыг черлерден куду дүжүттү Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Улуг-Хем болгаш Чөөн-Хемчик районнарның ажыл-агыйлары ап турар. Чаңгыс чижек. Бүгү тарылга шөлүнүң 50 ажыг хуузу суггаттыг Барыын-Хемчик район тараа дүжүдү чаагай болган 1972 чылда безин гектардан тарааның дөңгүп-ле 5,8, кукурузаның — 23, картофельдиң — 34, ногаалларының — 12 центнер дүжүдүн алган, а 1973 чылда алганы оон-даа эвээш болган.

Магадылаттынган, доктаамал чаагай дүжүттү берип болур ужурлуг суггаттыг черлерден бо хире куду дүжүт ап турарын чүүн-биле таныдыгрлаарыл? Мооң кол чылдагааны болза, суггаттыг черлерге күш-ажылды организастаарын экижидериниң, суггарылга системаларын болгаш гидротехниктиг дерипшиннерни чогумчалыг байдалга тургузарының дугайында ажыл-агыйларының, суггарылга системаларының эргеледериниң удуртукчуларының, тускай эртемниглериниң талазындан чогуур сагыш салыышкынының чогунда-дыр. Оон түпнелинде часкы тарылга мурнунуң болгаш озүшкүн үезинің суггарылга планнары республикага чыл бүрүде күүсеттинмейн турар. Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин интенсификастаары хүннүң чугула айтырыы болуп турар амгы үеде суггаттыг черлерни шак ынчаар эксарыысалга чок ажыглаар чорукту үндезинин-биле узуткаары негеттинип келген. «ЧЕР—ОЛ ДЭЭРГЕ ЧОННУҢ ӨРТЭЭ ТУРБАС БАЙЛАА-ДЫР. ЫНЧАНГАН БИС ОНУ ХУМАГАЛААР, ПРОДУКТУЛУУН БЕДИДЕР, ГЕКТАР ЧЕР БҮРҮЗҮ УЛАМ ХӨЙ ПРОДУКТУНУ БЕРГЕН ТУРАРЫН ЧЕДИП АЛЫР ХУЛЭЭЛГЕЛИГ БИС» деп, СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев Алма-Атага кур черлерни шинээдип алганының 20 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хуралга чугаазында айытканын утпас херек.

Тоску беш чыл планының тодарадыкчы чылында республиканың тараажылары чер ажылының продуктуларын бүдүрүп болгаш белеткээрин ковудедир талазы-биле бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында тараа культураларының тарылга шөлүн 260 муң га чедирери, гектар черден тарааның 12,5, а суггаттыг черден— 15 центнер дүжүдүн алыры, 325 муң тонна тарааны бүдүрери, күрүнеге 90 муң тоннадан эвээш эвес тарааны садары көрдүнген. Чаагай дүжүттү өстүрериге чугула рольду суггат ойнаар. Ынчангаш ажыл-агыйлар часкы үеде 47 муң гектар, а өзүүшкүн үезинде 31 муң гектар черни суггарар ужурлуг.

Ам часкы суггаттың эң-не таарымчалыг үеви. Хемперден хар суу бадып эгелээн. Сөөлгү медээ-биле алырга, республиканың ажыл-агыйлары 2,5 муң гектар черни суггарган болуп турар. Часкы суггатче Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик районнар эрте киргеп. Бо чугула ажылга Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхоз организастыг чоруун көргүскен. Ында суггатчыларның бот-орулга-чарылгалыг звеноларын кыжын-на тургускаш, суггарар черлерни, херек техниканы оларга быжыглаан. Оон түпнелинде, колхоз хар суун халас агыспайн, суггатче эрте киргеш, суггарза чогуур черлерни арбыдады суггара берген. Ол ышкаш Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхозтуң суггатчылары ажылды шалыышкын чорудуп турар.

Часкы суггат хөрүүнге ол-ышкты кадагалап арттырарынга улуг ужур-дузалыг. Суггатты чаштырыышкын мурнунда чорударга дүжүт чаагай болур, ынчангаш суггаттың үретүнелдин бедик. Ындыг турбуже часкы тарылга мурнунуң суггарылгазын чамдык ажыл-агыйлар кошкак чорудуп, азы ам-даа олче эгелеп кирбейн турар. Чижээ, «Найырал», «Барлык», «Тес-Хем», «Чыраа-Бажы» совхозтарда часкы суггатка белеткел багай болгаш суггатты оожум темп-биле чорудуп турар. Четчир санныг суггатчыларны белеткеп албаан, бот-орулга-чарылгалыг звеноларны тургустунмаан. Ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемниглери боттуг хемчегларни ап турган, часкы суггаттың темпизин бедидери эргежок чугула. Часкы суггатты чедишкиннинг чорудар чорук — тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында чаагай дүжүттү өстүрүп алырының магадылалы. Бо чугула ажылды партия, совет, кодээ ажыл-агый органнары хүн бүрүнүң кичээнгейинге алыры эргежок чугула.

СССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

1974 чылда дыштаныр хүннерни майның 5-ти воскресеньеден май 3-те пятницаже база май 12-ни воскресеньеден май 10-да пятницаже шилчидер деп СССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели доктааткан.

«Коммунист» журналды Ленин орден-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

Партияның идей-теоретиктиг амыдыралынга идепкейлиг киржилгези, марксизм-ленинизмни, СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң иштики болгаш даштыкы политиказын пропагандалаарынга улуг ачы-хавылазы дээш «Коммунист» журналды Ленин орден-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва. Кремль.

1974 чылдың апрель 16.

«КОММУНИСТ» ЖУРНАЛГА

СЭКП-ниң Төп Комитеди «Коммунист» журналдың редакциязынга, оон автор активинге болгаш номчукчуларынга журналдың бирги номериниң үнген хүнүнден бээр 50 чыл болганы-биле изиг байыр чедирип тур.

РКП (б)-ниң Төп Комитединиң шиитпирин ёзугаар тургускан «Большевик», а оон соонда «Коммунист» журнал социалистиг эгелерге ниитилелди революстуг ёзу-биле чаартып тургузарының төөгүлүг сорулгаларын боттандырарынга ленинчи партияның шынчы дайынчы дузалакчызы апарган. «Коммунист» журнал партияның теоретиктиг болгаш политиктиг индири болбушаан, коммунистиг тургузуушкуннуң болгаш делегейниң революстуг чорудулгаларының ең чугула айтырыгларын эртем талазы-биле ажылдап кылырынга идепкейлиг киржип турар.

XXIV съездиниң ажылдап кылганы СЭКП-ниң иштики болгаш делегей политиказының дугайында, бистиң партияның идея-политиктиг ажылга, экономиктиг болгаш культурлуг тургузуушкунга чыып алганы байлак дуржулгазын теория талазыбиле ниитилештиреринин дугайында чүүлдерни бистиң чурттуң болгаш даштыкының-даа номчукчулары дыка сонуургап турарлар. Журналдың чүүлдериниң онзаланчак чоруу — быжыг партийжи чорук, буржуаз идеологияга, барыг болгаш «чөөн» ревизионизмге удур демиселге эптеш чок чорук бооп турар.

«Коммунистиң» бежен чылы — парлалганын бүгү ажылдакчыларының байырлалы. «Коммунист» журнал моон-даа соңгаар партияның теоретиктиг угаан-бодалын калбаа-биле чыдыдар, ниитилел хөгжүлдезиниң чаа-чаа айтырыгларын чогаадыкчы ёзу-биле көөр, марксизм-ленинизмниң, социалистиг интернационализмниң бүгүнү тиилээр идеяларын массага чедирер дээрзинге быжыг бүзүрелин СЭКП Төп Комитеди илергейлеп тур.

«Коммунист» журналдың коллективинге, оон авторларынга болгаш бүгү номчукчуларынга коммунизмнин өндүр-улуг идеяларының тиилелгези дээш демиселге моон-даа соңгаар чедишкиннерлиг болурун СЭКП ТК илергейлеп тур.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ.

ХАФЕЗ АСАД ЧОРУПКАН

ТАШКЕНТ, апрель 17. (СЭТА). Араб социалистиг Чаартылга партиязының чингине секретары, Сирия Араб Республиканың Президентизи Хафез Асад СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалаакының ёзугаар, Сирияның партия-чазак делегациязын баштап, Совет Эвилелинге албаныың аян-чоруун кылганының соонда Ташкентиден Дамаскыже чорупкан.

Хүндүлүг аалчыны СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүүниге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүүниге кандидат, Узбекистанның Компартиязының ТК-ның бирги секретары Ш. Р. Рашидов болгаш Узбек ССР-ниң удуртукчулары үдээн.

ССРЭ-ниң САР-да элчини Н. А. Мухатдинов ол-ла самолёт-биле Дамаскыже чорупкан.

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, облпрофчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

БИРГИ КВАРТАЛДЫҢ ЧАРЫЖЫНЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

Республиканың үлетүр, транспорт бүдүрүлгелериниң, тудуг болгаш садыг организацияларының, коммунал болгаш амыдырал хандырылга бүдүрүлгелериниң коллективтериниң 1974 чылдың бирги кварталында алган бедиткен хүлээлгелериниң күүселдезин чугаалежин көргеш, СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкомунуң бюрозу 1974 чылдың бирги кварталының социалистиг чарыжының түпнелдерин үндүрген.

Үлетүр продукциязы бүдүрериниң квартал планы 105,7 хуу, оны сайгарарының планы 104,3 хуу күүсеттинген. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге үлетүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 9,2 хуу, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 9,3 хуу өскен. Тудуг-монтаж ажылдарының планын керээлиг организациялар 105,3 хуу күүсеткен. Чонга ачы-дуза чедирериниң планы 100,5 хуу, бараан саарылгазының планы 100,7 хуу күүсеттинген.

Социалистиг чарышка бирги черни алган, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктары, бирги чергениң дипломнары болгаш 300—300 рубльдиң акша шаңналдары-биле шаңнаткан коллективтер:

«Тыва кобальт» комбинатының коллективи. Коллектив бирги кварталда продукция сайгарарының планын 116,7 хуу, ниити продукция бүдүрериниң планын 109,6 хуу күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын 110 хуу күүсеткен болгаш эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге бүдүрүлгенин хемчээлин 13,3 хуу улгаттырган. Бараанның продукция бүдүрериге көрдүнген чарыгдалдарны эвээжеткен болгаш ажыл төлевириниң фондузундан 93,7 муң рубльди камнап алган.

Совхозтар каттыжыышкынының автобаазазының коллективи.

Чүүк сөөртүрүүнүң планын 134,2 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планын 130,5 хуу күүседип, ажыл төлевириниң фондузундан 10,2 муң рубльди камнап алган болгаш пландан ажыр 3,6 муң рубльдин орулгазын алган.

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелениң коллективи.

Коллектив керээ ёзугаар кылыр ажылдарының планын 130 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн — 107 хуу күүсеткен. Керээлиг ажылдарның хемчээлин 5 хуу улгаттырган, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 18 хуу бедиткен болгаш ажыл төлевириниң фондузундан 11 муң рубльди камнап алган. Тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин 6 муң рубльге чигеткен.

Барыын-Хемчик райпозунуң коллективи.

Бо райпонуң коллективи үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын 102,7 хуу, орулга планын 102 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге саарылга чарыгдалдарын эвээжеткен болгаш бараан саарылгазының хемчээлин 8,6 хуу өстүрген.

Тыва коммунэнергонуң коллективи.

Чонга ачы-дуза чедириниң планын 107 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын 108 хуу күүсеткен, а орулга алырының планы 120,7 хуу күүсеттинген.

Ийги черни алган, ийги чергениң дипломнары-биле шаңнатканнар:

Каа-Хемниң хөмүр-даш разрези.

Ол ниити продукция бүдүрериниң планын 114,7 хуу, продукция сайгарарының планын 112,3 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планын 115,1 хуу күүсеткен. Бүдүрүлге өзүлдезиниң темпизи 17,1 хуу бедээн. Бараанның продукциясының бир рублинге онааштыр чарыгдалдар эвээжээн болгаш ажыл төлевириниң фондузундан 59 муң рубль камнап алдынган.

«Кызыл ЦЭС тудуг» эргелениң коллективи.

Тудуг-монтаж ажылдарының планын 146,7 хуу, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын 100,4 хуу күүсеткен. Керээлиг ажылдарның хемчээли 26,5 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү эрткен чылдың ол үезинде турганындан 3,2 хуу өскен. Ажыл төлевириниң фондузундан 6 муң рубль камнап алдынган болгаш тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин 2 муң рубльге чигээн.

Эрзин райпозу. Коллектив бараан саарылгазының планын 103,2 хуу, ниитиниң чемненилге черлериниң планын 100,3 хуу, а ном садарының планын 118,1 хуу күүсеткен.

Эрзиниң амыдырал хандырылга комбинадының коллективи. Коллектив чонга ачы-дуза чедириниң планын 101 хуу күүседип, эрткен чылдың ол үезинде деңнээрге бо талазы-биле бүдүрүлге хемчээлин 27,2 хуу бедиткен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планы 111,1 хуу күүсеттинген.

Үшкү черни алган, үшкү чергениң дипломнары-биле шаңнаткан коллективтер:

Улуг-Хемниң ыяш үлетүр ажыл-агыйының коллективи.

Коллектив продукция сайгарар планын 107,4 хуу, ниити продукциянын—112,7 хуу, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планын 105,6 хуу күүсеткен. Бараанның продукция бүдүрериге көрдүнген чарыгдалдарны эвээжеткен.

«Кызыл тудуг» эргелениң коллективи.

Коллектив тудуг-монтаж ажылдарының планын 113,9 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын 102 хуу күүсеткен. Керээлиг ажылдарның өзүлдезинин темпизин болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дес дараалаштыр 22 болгаш 10,6 хуу остүрген. Тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин 51 муң рубльге чигеткен болгаш ажыл төлевириниң фондузундан 4,4 муң рубльди камнап алган.

«УТКА - 25 чылы» совхозтуң рабкоову.

Коллектив үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын 101,6 хуу, орулга планын 130 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге бараан саарылгазының хемчээлин 7,8 хуу көвүдеткен.

Чадаанның коммунал бүдүрүлгериниң комбинадының коллективи.

Коллектив коммунал ачы-дуза чедириниң планын 123,9 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планын 121,1 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге коммунал ачы-дуза чедириниң хемчээлин 5,2 хуу өстүрген.

Оон-биле чергелештир чамдык бүдүрүлге коллективтериниң бирги кварталда четпес ажылдааны демдеглеттинген. Бирги кварталда алды бүдүрүлге коллективи продукция бүдүрүп үндүреринин планын күүсеттээн, он үш коллектив күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын күүсеттээн, чеди коллектив бүдүрүлгениң хемчээлин эрткен чылдың ол үезинде турганындан кудулаткан. Тудугжулар капитал салыышкыннарындан 5 млн. 667 муң рубльди чедир шинээттээн болгаш 3 млн. 330 муң рубльдин фондуларын ажыглаага кирбээн. 11 муң 780 дөрбелчиин метр чурттарга шөлү чедир дужаатынмаан. Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң коллективтери бирги кварталдың планын 96,7 хуу күүсеткен. Ниити ажылдың транспорту-биле чүүк сөөртүрүүнүң планы күүсеттинмээн.

Бо чылдың бирги кварталында Кызылдың хлеб заводунун, даарааныга комбинадының, автосептелге заводунун, № 1 АТБ-нин, «Тыва септелге тудуг» трестин, Танды болгаш Бай-Тайга райполарының, Шагаан-Арыгның болгаш Самагалдайның амыдырал хандырылга комбинаттарының кошкак ажылдааны демдеглээн.

* * *

Бо чылдың бирги кварталының дургузунда мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң база садарының талазы-биле социалистиг чарыштың түпнелдерин СЭКП обкомунуң бюрозу, Министрлер Чөвүлели болгаш облпрофчөвүлел чугаалажын көргеш. Республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының ажыл-ишчилери ниитиниң мал ажылын хөгжүдеринге чогумчалыг түпнелдерни чедип алган деп бо айтырыг талазы-биле хүлээп алган доктаалда демдеглел турар. Сүт садарының квартал планын 115, эттинин —110,5 хуу күүсеткен, мал ажылының продукциязын бүдүрери көвүдээн, ниитиниң малының баш саны озуп, оон продуктулуу бедип турар.

Мал ажылын хөгжүдер талазы-биле социалистиг чарышка дээре түпнелдерни Эрзиниң колхозтарының ажылышчилери чедип алган, олар сүт садарының квартал планын 124, эттинин — 114,6 хуу күүсеткен. Районга малдың баш саны оскен, оон продуктулуу бедээн, хойдан ең хөй чаш төлү камгалап алган. Танды, Чөөн-Хемчик болгаш Тес-Хем районнарның малчыннары багай эвес көргүзүглерлиг болуп турар, ол черлерге малдың баш саны өзери-биле чергелештир, мал ажылының продуктуларын бүдүрери болгаш садары база көвүдээн.

Оон-биле чергелештир Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Тожу районнарның дыка хөй ажыл-агыйлары сүт бүдүрерин болгаш садарын эрткен чылга деңнээрге, кудулаткан, мыйыстыг бода малдың баш саны кызырылган деп СЭКП обкомунуң бюрозунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелинин болгаш облпрофчөвүлелдиң доктаалында айтып турар. Кызыл хоорай Совединиң ажыл-агыйларына сүт болгаш эът бүдүрери кудулаан, малдың өлүп хораар чоруу бар болган.

СЭКП обкомунуң бюрозунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЛКСМ обкомунуң болгаш облпрофчөвүлелдиң доктаатканы:

1974 чылдың бирги кварталында мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң болгаш күүнеге садарын көвүдеткени дээш СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелинин болгаш облпрофчөвүлелдиң база ВЛКСМ обкомунуң шилчиир. Кызыл тугун 500 рубль түпнүг акша шаңналы-биле кады Эрзин районга тыпсыр.

Мал кыштаглаашкының организастыг доозарынче болгаш малды чазагладырынче кичээнгейни күштелдиреринге, бүгү фермаларга сүт саалдазын ковудериниң хемчелерин алырын, семиртилге малының бедик немелде деңзизин хандырарын, бүгү малды, ылангыя бо чылын төрүттүнген чаш малды менди камгаланы алырын, мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң болгаш садарының талазы-биле хүлээлгелерни күүседир дээш, тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында ниитиниң малының баш санын өстүрер база продуктулуун бедидер дээш социалистиг чарышты улам калбарытырын СЭКП обкомунуң бюрозу, Министрлер Чөвүлели болгаш облпрофчөвүлел партия хооркомунга, райкомнарынга, хооррайкүүскомнарга, партия, профсоюзлел болгаш комсомол организацияларынга, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларынга хүлээткен.

ЧУРУКТА: «УТКА 25 чылы» совхозтуң № 2 хойжу бригадазының бригадири М. С. ЧАШ-ООЛ.

Сөөг болгаш фотозу А. МОНГУШТУУ.

ХОЙЖУ БРИГАДАНЫҢ КӨРГҮЗҮҮ

«УТКА 25 чылы» совхозтуң ийи дугаар хойжу бригадазы тоску беш чыл планының шиитпирлиг чылында багай эвес түпнелдиг болган. Бригада ниитизи-биле төрүүр чүс хойдан 91 хураганны, бир хойдан-на 3,6 кг дүктү алган. Бригаданың хойжуларының аразында бодунуң херээнинің ёзулуг мастери болу берген кижилер эвээш эвес. Оларның бирээзи —Шоюп-Лама Седип чүс хойдан 101 хураганны, хой бүрүзүнден 3,5 кг дүктү. Эрелчин Доржу 100 хураганны, 3,0 кг дүктү, Дмитрий Доржу 97 хураганны, 3,6 кг дүктү ап, 1973 чылда социалистиг чарыштың тиилекчилери болган.

Бригаданың хойжулары бо 1974 тодарадыкчы чылда боттарынга бедиткен хүлээлгелерни алган: төрүүр 100 хойдан ортумаа-биле 95 хураганнарны, хой бүрүзүнден 3,6 кг дүктү алыр баа бригаданың кежигүн бүрүзү келир кышка дөрт тонна сигеннин белеткеп алыр. А хойжулар Дмитрий Доржу, Түлүш Доржу, Шоюп-Лама Седип олар төрүүр хойга онааштыр 105 хураганны, бир хойдан-на 3,8 кг дүктү алырын тус-тузунда хүлээнген.

Амгы байдал-биле алырга, коданнарда төрүүр хойлар четче оолдаваан-даа болза, Дмитрий Доржу 101, Шоюп-Лама Седип 100 хураганны камгалап алган. Бригадада 16 коданда 7 муң ажыг хой бар, олар хүр кыштаан. Амгы үеде 3000 ажыг хураган менди доругуп турар. Бригаданың бо бүгү чедишкиннериниге оон бригадири, хоочун хойжу, Ленин орденинин эдилекчизи Монгуш Чаш-ооллуң киирип турар улуг-хуузу улуг. Монгуш Сандыкович эрткен күүн бригаданың хойларын күш-денгелин көрүп турган, таарыштыр үскеш, кыжын чиир чемин белеткеп таарыштырып алган. Хой оолдап турар үеде малчыннарга сакманщиктерин быжыглап, төрээн хойларга болгаш оларның хураганнарынга сигеннин үргүлүү чедирип берип, сугну үзүктелдирбейн келген.

ХОВУ АЖЫЛДАРЫ КАЛБАРЫП ТУРАР

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылынын часкы хову ажылдары Чөөн-Хемчик районнуң шөлдеринде хүн келген тудум-на калбарып турар.

Колхозтардан болгаш совхозтардан 40 ажыг агрегат шык базырыышкының чорудуп, баштайгы хүннерде 4,300 ажыг гектар черни илиртээн. «Октябрь 30 чылы», Ленин аттыг колхозтарда шык базырыышкыны организастыг чоруп турар. Баян-Таланың механизаторлары Ак-Шат бригадазында илиртээшкинни дооскаш, Сымын-Чүрээ ховузунда шык базырыышкының эгелээн. Бо ажыл-агыйның механизаторлары 1200 хире гектар тарылга шөлүн илиртээн.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң ажыл-ишчилери шык базырыышкыны-биле чергелештир, часкы чер аңдарылгазынче киргеп. Ында 12 трактورну быжыглаан. Олар үш муң хире га черни чазын чарар ужурлуг. Амгы үеде 200 ажыг гектар черни аңдарган. Часкы чер аңдарылгазында Монгуш Хеймер-оол, Монгуш Ак-Сүтө хүн нормазын доктаамал 120-130 хуу күүседип, механизаторлар ортузунда социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда киргеннер.

Бо совхозтуң дирекциязы часкы суггарылгаже улуг кичээнгейни салган. Хорум-Даг салбырында Кара-Хараган, Хола-Хараган шөлдеринде суггарылга ажылдары эгелээн. Куулар Мартан-оолга удуртканы сес кижи составтыг звено суггарылгаже организастыг киргеп. Олар баштайгы хүннерде 130 гектар шөлдү суггаргаан.

Районнуң ажыл-агыйлары шөлдерже органиктиг чемиштидилге сөөртүлгезин чорудуп турар. Олар план ёзугаар 37,100 тонна едекти сөөртүр планныг тургаш, 13 муң ажыг тоннаны токкеш, даалгазын түгүлде 33 хуу күүсеткен. Бо талазы-биле ажыл «Чыраа-Бажы», СЭКП-нин XXII съездиин аттыг совхозтарда өскелерден дээре организастаттынган.

М. СЕВЕН.
«Шынның» корр.

ХОЙ АЖЫЛЫ—ОРУЛГАЛЫГ АДЫР

«Шынның» тускай үндүрүлгези № 1

Бөдүүн дүктүг тыва хойларның экижиттинип келгени

Тывада хой ажылы көдээ ажыл-агыйның эң чугула адырларының бирээзи. Хой ажылын хөгжүдеринге республиканың агаар-бойдузу таарышкан: өл-шык эвес климат, одарлар делгем, хар улуг эвес дүжер.

Тываның ажылчы чону көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң социалистиг оруунга киргеш, хой ажылын хөгжүдериниң системазын болбаазыраңгайжыдарынче чаа күш-биле ажылдап киргенде.

Мурнунда, Тыва Арат Республиканың үезинде, совет пес-таавы үлетпүрү көдээ ажыл-агыйның чиг-эдин улуг-биле хереглээш, тыва хойларның бөдүүн дүгүн садып ап турган. Ынчангаш Тыва хой дүгүн дашкаар үндүр садар чурт болу берген. Ындыг болза-даа, үлетпүрге бедик шынарлыг дүк хереглеттинип турган. Ынчангаш тыва араттар мурттуң бөдүүн дүктүг хоюн нарын дүктүг уксаның кошкарлары-биле хайнакташтырарынче чоорту шилчип эгелээн. Хайнакташтырылганы бүгү Сибирь зоназынга дөмейлештир чорудуп турган.

Республикага хойну хайнакташтырар талазы-биле тускай угланыышкынны, догаздыкчы ажылды ветеринария эртемнериниң кандидады И. Т. Кызыл-оол кылган. Ук ажылды баштай Бии-Хем районда «Тарлаг» (ам «Өөк») совхозка, дараазында Таңды районда «Элегес» (ам С. К. Тока аттыг) совхозка эгелээн. Чиңге-нарын дүктүг бүдүрүкчү кошкарлар-биле бөдүүн дүктүг хойларны хайнакташтырар ажыл Тес-Хемниң «Чодураа» колхозка, Өвүрүңү «Торгалыг» совхозка база калбара берген.

Хайнакташтырылга ажылының баштайгы үеде сорулгазы эң ажыктыг уксааны тып үндүрери болуп турган.

Тывага хойларны хайнакташтырарының баштайгы чылдарында улуг четпестер турган. Хайнакташтырылганың техниказы болгаш хой ажылын чорударының арга-мергежили куду деңнелдиг турган. Чем барык-да чок чыгыы, ынчангаш хойну кызын тургузу азыраары болдунмайн турган. Хойну мал чеми тараа-биле немей чемгерин камналга чок төтчеглекчи чорук кылдыр көрүп турган.

Чиңге-нарын дүктүг кошкарлар-биле бөдүүн дүктүг хойларны каш-даа удаа хайнакташтырып кээрге, оон алдынган төл куду шынарлыг болу бергилээнинден ам ол арга буруу шаптынган. Арыг ханныг чиңге-нарын дүктүг хайнакташтарның төлү чоорту иелериниң чер-чурттуң байдалынга таарышкан бүдүүжүн чидириптер, ынчангаш кошкак хураганнар төрүттүнер, оон кедерезе чаш төл өлүр чорук тыптыр.

1943 чылдан 1954 чылга чедир тыва хойну каракуль уксаның кошкарлары-биле хайнакташтырар ажыл база чоруп турган. Бирги салгалдың хураганнары адаларын салган, багай эвес хураган кештери оон алдынып турган. Ындыг болза-даа ийиги салгалдан эгелээш, хураган кештериниң шынары дыка куду апарган. Оон-биле кады ажыл-агыйларның ажык-орулгазы база баткан. Чаңгыс сес-биле чугаалаарга, Тывага бедик шынарлыг каракуль хураган кештерин алыры болдунмайн барган. Ынчангаш ол ажылды соксаткан.

Бежен чылдарның ортан үезинден соңгаар чиңге-нарын дүктүг кошкарлар-биле хайнакташтырылга чорудары база катап эгелээн. Кыска үениң иштинде 6 муң ажыг алтай болгаш красноярск уксаның кошкарларын эккелген. Ындыг болза-даа баштайгы чылдарда хайнакташтырылга чорудуп турда, тыва хойларның уксаалыг шынарын экижидер ажыл хөгжүвейн турган. Ынчаарда Тывага чугле бөдүүн дүктүг хойларны өстүрүп болур деп хөөн ажылга шаптыктап турганы билдингир.

1960 чылдарның эгезинде Сибирьниң элээн хой эртемденнери шинчилел ажылының дузазы-биле чиңге-нарын дүктүг хой ажылын ук черге хөгжүдүп болурунуң бүгү болдунар аргаларын тыпкан. Ол чылдарда хойнуң аабайкал болгаш красноярск уксаалары хевирлеттинип үнген. Ынчан Тывага чиңге-нарын дүктүг хойну өстүрери база хүлээп көрдүнген.

Амгы үеде республикада хой ажылы чиңге-нарын дүктүг болгаш бөдүүн дүктүг ийи угланыышкын-биле хөгжүп турар. Бөдүүн дүктүг хойларны республиканың мурнуу үүгүнде: Тес-Хем, Эрзин, Өвүр районнарда өстүрүп турар. Экижидилге кылдыр бадылап каан планныг уксаа — сараджа. Оон сорулгазы — хевис кылыр бедик шынарлыг дүктү алыры.

Бөдүүн дүктүг хойларны сараджа уксаа-биле хайнакташтырып турган, оны экижидер ажылды Сибирьниң мал ажылының институдунуң эртем ажылдакчызы В. И. Коротков чорудуп турар. 1973 чылда ол бүдүрүкчүлерден ийиги салгалдың төлү алдынган. Хураганнарның диригдензизи 4—4,5 кг, бүдүш-мөзүү эки, боттары омак-сергек болган. Бир хар чедип турда, ол хураганнарның дүгү өзүлүг сараджа уксааны болган.

Чиңге-нарын дүктүг хойларны коддуунда республиканың төп зоназында — Таңды, Бии-Хем, Каа-Хем, Улуг-Хем районнарда өстүрүп турар. Экижидилгениң планныг уксаазы — красноярскинии. Оон сорулгазы: мериное хойнуң арыг чиңге-нарын дүгүн алыры.

Уксаа экижидер ажылды массалыы-биле чорутканының түннелинде, республикада ам 650 муң ажыг чиңге болгаш чартык нарын дүктүг хойлар бар бооп, бүгү хойнуң 78 хуузу чедип турар. Хойнуң уксаазын экижидер ажыл Тока аттыг, «Өөк», «УТКА—25 чылы» совхозтарда Көдээ ажылагыйның дуржулга станциязында чедиишкинниг чоруп турар.

Чиңге-нарын дүктүг хой ажылын хөгжүдеринге улуг шаптык бооп турар үүл болза, чем-суурнуң ам-даа чедиишейн турары болур. Моңу барымдаалааш, СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунга «Тывага хой ажылын улам ыңай хөгжүдер хемчегленнің дугайында» айтырыгны чугаалашкан. Аңаа хүлээп алдынган доктаалда малды четчир чем-суур-биле хандырарының сорулгаларын айытканы. Быжыг чем-суур бедик шынарлыг хой дүктү болгаш хой эъдин бүдүрериниң курлавыры болур.

В. ШАГНАЕВ.
Тыва АССР-ниң Күруксаажылга каттыжышкынының кол зоотехниги.

ХОЙЖУЛАРНЫҢ ЧАА БУЛУҢУ АЖЫТТЫНГАНЫ-БИЛЕ

«Шын» солуннуң редакциязы хойжуларның дилээн ёзугаар «Хой ажылы—орулгалыг адыр» деп тускай булуңну үндүрүп эгеледи. Оон баштайгызының үнгени бо.

СЭКП Тыва обкомунуң X пленуму «Республикага хой ажылын улам ыңай хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» айтырыгны чугаалажып көргеш, чугула доктаалды хүлээп алган болгай. Тывага хой ажылын улам ыңай хөгжүдер талазы-биле тускай доктаалды оон мурнунда РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели база хүлээп алган турган. Моон ап көөрге, бистиң республикага хой ажылын хөгжүдериниче партия болгаш чазак улуг кичээнгейни салып турары тодаргай-дыр.

Ынчангаш Тываның хойжуларының мурнунда улуг, харыысалгалыг сорулга салдынган. 1980 чылга чедир республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга хой, өшкүнүң баш санын 1658 муң чедирери азы 1972 чылда турганынга удур 1,6 катап көвүдедири, дүк бүдүрерин 4175 тонна, хой, өшкү эъдин бүдүрерин (диригдензи-биле) 25,3 муң тонна чедирери СЭКП обкомунуң X пленумунуң доктаалында айытты-нган. Ону амыдыралга боттандырары—хойжуларның хүндүлүг хүлээлгези.

Республикага хой ажылын хөгжүдери хүннүң негелделиг айтырыы болуп турарын барымдаалааш, «Шын» солуннуң редакциязы хой ажылын хөгжүдериниң айтырыгларын, хойжуларның ажылын, арга-дуржулгазын, амыдыралчуртталгазын чырыдарын бодунуң кол темаларының бирээзи кылдыр көрүп турар. Ынчангаш хойжуларның ажыл-ижинге тураскааткан «Хой ажылы—орулгалыг адыр» деп тускай булуңну тургускан.

Ук булуңну айда ийи катап доктаамал үндүрүп турар. Ол булуңга мурнакчы хойжуларның ажылының дуржулгазының дугайында, черле ынчаш, кайы хойжу канчаар ажылдап турарының, оларның амыдырал-чуртталгаанының дугайында материалдарны, хой ажылының өйү келген негелделиг айтырыгларының дугайында үүлдерни, хойжуларга тускай эртемниглерниң сүмелерин, тайылбырларын, харыыларын, оон ыңай хойжулар дугайында чечен чугааларны, гаттырынчыг кыска үүлдерни, хойжуларның амыдыралынга ажыктыг сүмелерни парлаан турар.

«Хой ажылы—орулгалыг адыр» деп булуңну солун, помчуштуг болдурар төлээде, аңаа киржириче хойжуларның боттарын редакция чалап турар.

Эргим хойжулар! Бодуларның булунуларже чагаадан үргүлчү бижип чорудуп турулар. Эш-оорүнүң дугайын, бодунуң ажылдап турарын, кандыг-бир солун үүл дугайын, солун таварылганы, болуушкунну-даа бижип болгай, кандыг-бир билдинмес айтырыг бар болза, оон таймылбырын алыры-биле булуңче бижип чорудуп болгай. Моон соңгаар «Хой ажылы—орулгалыг адыр» деп булуң үнүп эгелээр орта, аңаа кандыг айтырыгларны чырыдарын, чүнү бижиприн күзеп турарын номчукчулар бисче бижиир боор деп редакция идеп-геп тур.

Мал ажылының тускай эртемниглери бо булуңга материал бижиринге идепкейлиг киржир, хой ажылынга хамаарыышкан айтырыгларны чырыдар, ынчангаш бо херекке боттарының салыыпкынын киирер дээрзинге редакция база-ла идегеп тур.

«ШЫН» СОЛУННУҢ РЕДАКЦИЯЗЫ.

Беш чыл планын күүсеткен

ЧАА РЕКОРД

ХОЙДАН ХУРАГАН алырының чаа рекорду бисте болгай!

— 100 хойдан каш хураганыл?

—143 хураган! Шынап-ла рекорд, аа!

— Чаа рекорд тургускан кайызыл ол?

— Бистиң мурнакчы хойжувус Иван Петрович Сафонов-тур.

— А Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, хоочун хойжу Ооржак Чываажыкович Лопсанчап бодунуң үезинде 100 хойга онааштыр 165 хураганны ап турду. Бистиң республикага ёзулуг рекорд ол-ла болгай! Ону кым-даа ажыл шыдаваан...

— Чок, чок! Ооржак Чываажыкович дээрге, чылда ийи удаа ооллдаышкынны чоруткаш, ол хире бедик көргүзүүнү чедип алган болгай. А Иван Петрович болза, чылда чаңгыс ооллдаышкындан ол хире бедик көргүзүүнү чедип алган-дыр. Бо чаа рекорд болбайн канчаар...

Бо чугаалажылга «Революцияның чалбыжы» совхозтуң хойжу бригадазының бригадири Кадр-оол Борбашкынович Сырат-биле бистиң аравыска болган чүве.

ЧАСКЫ ХҮННҮҢ чылыы аажок. Ховуну шып алган чыткан кылын хар мышпайтыр эрий берген. Олбо ой-чикте сарыг суг хөлүү коңчуг, холурадыр агын чыдар. Чаа-ла чаныр келген хамнааракта ырлаар хөөн чок хевирлиг, анаа-ла аъаарга салдамнап каап, ужуп чоргулаар.

Тараа хоорзунунда малгаштыг кертик-куртук орук-биле огденнедип чораан, хойжу Сафоновтуң кыштаанга чеде бердивис. Хойжулар хойларын тоттур чемгерип каап, боттары дүштеп, дыштаныр, шайлаан олурлар. Ажыл-херек дугайын чугаалажырынга шынап-ла таарымчалыг үеде чеде берип-тир бис.

Иван Петровичниң назыны дөртен чаа-ла ажып чоруур. Боду мөге-шыырак-даа эр. Хөөрей бергенде ана аксым сал дээр. Оон-биле элээн каш чыл мурнунда танышкан мен. Ол 14 харлыында хойжунуң чымыштыг ижин шилип алганын ынчаарда чугаалаан үүве. Ачаазы база хойжу чораан. Оглу ону дөзээш, хойжу апарганы бо. Иван Петрович ам-таптыг-ла 28 чыл дургузунда хой кадарып, хову кезин келген.

— Хоювус ооллдаары чаа адактады—деп, Иван Петрович дырбыл сарыг салын суйбай тутпушаан, хөөрей-дир. Кезек када мырыңай удуур чай чок турдувус. Ам харын үүгээр чайланыр боор бис.

— Хой ооллдаашкынын эрттирери тоң берге, харыысалгалыг үүве-дир—деп, оон дузалакчызы Ефим Тихонович Соколов чугаага киришти.—Мен эрткен күзүн бо Иван Петровичиге дузалакчылаан кирдим. Хой ооллдаашкынын бир дугаар көрүп турарым бо. А берге-ле ажыл-дыр. Арга-дуржулга чок болза, чүнү канчаар боор. Өөренген, ужуруп билир кижи амыр-дыр. Моон айтыышкыны-биле ажылдаан, ам харын шору аңаардым.

— Сен ам, бир-ийи чыл болгаш, тускай коданны хүлээп ап болур сен—деп, улуг хойжу демгизинге харыылады.—Хамык ужур кижиниң кежээ, кызымаанда болгай. А сен дээрге, магалыг кежээ кижи-дир сен. Ажылдың арга-дуржулгазынга мен өөредип каар мен.

ИВАН ПЕТРОВИЧИНИҢ бо тодарадыкчы чылда көргүзүү онза өөрүнүг болган. Ол партияның Кыйгырыынга сорук киргеш, бо чылын 100 хойга онааштыр 140 хураганны менди доруктурар деп бедиткен хүлээлгени алган. Ындыг бедик хүлээлгени ап турда, совхозтуң чамдык хойжулары мынча дижип турган: «Ол хире хой хураган алыры берге. Хөлүн эрттир салыпта бердиң бе, Иван Петрович? Оон күүсеттинери арай-ла арамсаар боор...» Оларга Сафонов мынча дээн: «Ол болдунуп болур. Чүге дээрге, мен 1973 чылда 100 хойга онааштыр 137 хураган алдым. А «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжузу Ооржак Доржу 140 хураганны алган болгай. Ындыг болганда, чүге болдунмас деп? Черле болдунар арга бар. Ону боттандырар херек. Мен ону бадыткаары биле ындыг хүлээлгени алдым...».

Мурнакчы хойжу сөзүн эллээн. Болдунар аргазын бадыткап шыдаан. Харын-даа чаа рекордту тургускан.

— Мындыг бедик көргүзүүнү канчап чедип алганынар ол, Иван Петрович?

Хойжу хөндүр боданган хевирлиг, папирозун соруп каап, элээн ыыт чок олур оң. Оон ам-на арнынга өөрүшкү чайнадыр хүлүмзүрбүшаан, чугаалап эгеледи:

— Хой малдаа-ла дыка үр апаардым. Черле ынчаш, менээ аалдап келген хойжулардаа мээң «чажыдымны» тыварын оралдажып, төнмес-батпас айтырыгларны салып турдыктап шыдаан. Харын-даа чаа рекордту тургускан.

— Мындыг бедик көргүзүүнү канчап чедип алганынар ол, Иван Петрович?

Хойжу хөндүр боданган хевирлиг, папирозун соруп каап, элээн ыыт чок олур оң. Оон ам-на арнынга өөрүшкү чайнадыр хүлүмзүрбүшаан, чугаалап эгеледи:

— Хой малдаа-ла дыка үр апаардым. Черле ынчаш, менээ аалдап келген хойжулардаа мээң «чажыдымны» тыварын оралдажып, төнмес-батпас айтырыгларны салып турдыктап шыдаан. Харын-даа чаа рекордту тургускан.

— Мындыг бедик көргүзүүнү канчап чедип алганынар ол, Иван Петрович?

Хойжу хөндүр боданган хевирлиг, папирозун соруп каап, элээн ыыт чок олур оң. Оон ам-на арнынга өөрүшкү чайнадыр хүлүмзүрбүшаан, чугаалап эгеледи:

— Хой малдаа-ла дыка үр апаардым. Черле ынчаш, менээ аалдап келген хойжулардаа мээң «чажыдымны» тыварын оралдажып, төнмес-батпас айтырыгларны салып турарын боозадып турар мен. Дөртте, хойлар боозааш, ай ашкан соонда, маңнаштырбайн, кончуг оожум кадарары чугула. Хой чем чиир дээш өдекче далашпас кылдыр, чемни эртен, хойну одарже үндүрер мурнунда, берип турар мен. Беште, хой төрүүрүнүң мурнунда (ай, азы бүдүн чартык ай бурунгаар) тускай эмни сыкыртыр. Ол чорук ара салырын болдурбас. Алдыда, кажаа ышкам эвес, хой хостуг, шөлээн турары чугула. Кажааның аксы алгыг болза эки. Ынчан хойлар үнер, кирерде иткилешпес болур. Оон түннелинде хой ара салбас. Оон ыңай ооллдаашкынны организастыг, эки эрттириниң онза чугулазы билдингир. Ону хойжу бүрүзү билир болганда, тодаргай чугаалаары албан эвес боор. Бо бүгүнүң түннелинде бедик көргүзүүнү чедип ап турар мен.

Иван Петровичиниң ажылының дуржулгазында өске хойжулар ажылган болур ажыктыг үүлдер бары тодаргайдыр.

— Оон ыңай, ажылдың чедиишкинниг болурунга идиглиг база бир үүве бар—деп, Иван Петрович уламчылады. —Ол дээрге, чарыш-тыр. Мен эрткен чылын бодумнуң байдалымны шүгдүнүп көргеш, «Алдан-Маадыр» совхозтуң сураглыг хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Дажы-Намчал Ооржакты чарышка кыйгырган кижи мен. Оон мурнунда кым-биле-даа орта чарыш салдынмаан турган. Чарыш салып алган болганда, кижи боданы бээр, чайтаар-ла тура-соруу көдүрлүп, кызып ажылдап көрейн. ажарын орадажыйн деп сеткил-сагыжы хайныга бээр-дир. Чарыштың шимчедикчи күжү ында. Күш-ажылчы адаанажылганың ёзузу деп үүве ол-дур ийин. Чарыш меңээ дузалааны бо-дур. Мээң чаржып турар ол эжим ажылым дугайын, амгы көргүзүүлерими силерни дамчыштыр билип аптар боор.

— Беш чыл планын кажан күүседир силер, Иван Петрович?

— Саңап көөрүмге, мындыг болду—деп, ол улам-на сорук кирип хөөреди. — Тоску беш чылдың дөрт чылдарының чыл бүрүзүнде-ле төрүүр 100 хойга онааштыр ортумаа-биле 129 хураганны менди ап келген болдум. Беш чыл дургузунда шупту 3066 баш хураганны бодумнуң коданымдан алыр турган, дөрт чылда 3542 хураган алдым. Ынчангаш чаш хураган талазы-биле хууда беш чыл планымны ажыр күүседип алдым. Дүк талазыбиле база-ла күүсеттинер чоокшулаан.

Күш-ажылдың Кызыл Тугу орденниң эдилекчизи Иван Петрович Сафоновтуң ажылхерээ ындыг болду. Чугаасооткур, омак-хөглүг ол хойжу-биле хөөрешкеш, оон-даа бедик көргүзүүлерлиг болурун аңаа күзедивис.

ЧУРУКТА: Иван Петрович Сафонов.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» тускай корр.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ЁЗУЛУГ ЭЭ

Татарияда хой ажылын чедир үвелеп көрбестин чамдык фактылары ам-даа бар. Шак ындыг чорук Буинск районуң «Гигант» колхозка турган. Партком биле колхозтуң баштаар чери Н. Иванованы хой фермазының удуртукчузунга ажылдадып чоруткан. Оон соонда ажыл-херек эвкижиш эгелээн. Эш Иванова фермага баргаш, бодун ёзулуг ажыл-ишчи, сагышчангыр ээ кылдыр көргүскен. Ол бодунга дузалакчылар кылдыр хөрээжен эш-өөрүн ажылдадып алган болгаш хой чемгериниң рационунга силос биле сенажты киргеп.

Эрткен он чылдың түннели бо: хойнуң баш саны 1800 четкен, бир хойдан кыргын алыр дүк 2,5 кг турганындан 4,6 кг болган, төрүүр 100 хойга онааштыр 60-70 хураган алдынып турган болза, ам 140 четкен. Оон-биле кады садып турар дүктүң шынары дыка бедөөн. Ферма каражалыг ажылдан турганындан, хой орулгалыг коллектив апарган.

«Гигант» колхозтуң үлегер-чижээ хой ажылын эки билдилиг башкарар болза, ол кажан-даа каражалыг болбас деп чүвени көргүзүп турар.

«ОВЦЕВОДСТВО» журналдан.

ДЕЛЕГЕЙДЕ ЧЕЖЕ ХОЙ БАРЫЛ?

1948—1952 чылдардан 1971 чылга чедир делегейниң бүгү чурттарында хойнуң баш саны 773842 муң турганындан 1 млрд. 74 млн. баш чедир, азы 38,9 хуу немей өскен. Ол-ла үениң иштинде аргыырынга белен кылдыр чуп каан арыг дүктүң бүдүрүлгези 50,7 хуу оскен ийикпе, азы 1052,9 муң тонна турганындан 1586,5 муң тонна чедир өскен. Маңаа холбаштыр бир демдеглеп каар үүве болза, хойнуң баш саны өзериниң дүк бүдүрери дүрген темп-биле хөгжүп турары болур.

Делегейниң диптеринде болгаш чурттарында хойнуң баш санының талазы-биле бирги черни Океания эълеп турар. Ында бүгү хойнуң 63,2 хуузу бар. Оон удаазында Азия, Африка диптер кирип турар.

1948—1952 чылдардан 1971 чылга чедир үениң иштинде АКШ-та хойнуң баш саны 7,6 хуу кызырылган.

Азия чурттарында хойнуң баш саны дүрген өзүп турар. Үстүнде анализтеп турарывыс үениң иштинде хойнуң баш саны Иранга үш катап өскен, Афганистанга 63,6 хуу, Иракка 54,3 хуу, Турцияга 50,2 хуу, Моолга 21,4 хуу, Индияга 16,2 хуу өскен.

Ол-ла үениң иштинде аргыырынга белен кылдыр чуп каан дүк бүдүрери Океанияга 74,4 хуу чедир өскен, Азияга 45,3 хуу, Европага 24,5 хуу, Африкага 14,1 хуу болган. Америка диптиң чурттарында дүк бүдүрери 9,1 хуу кудулаан.

Делегейниң бүгү чурттарынга хой эъдин бүдүрери 2684 муң тонна чедир улгаткан ийикпе, азы 61,9 хуу өскен. Чамдык чурттарда хой эъди бүдүрери кызырылган. Хой эъди бүдүрери Италияда 34,1 хуу, АКШ-та 8,5 хуу, Аргентинада 7,2 хуу кызырылган.

Хойнуң уксааларының талазы-биле коску черни ССРЭ эълеп турар. Бүгү Европада хойнуң чиңге-нарын дүктүг 25 уксаазы турда, чугле бистин чуртувуста оон 24 уксаазын өстүрүп турар. Оон ыңай бисте чартык нарын дүктүг хойларның 22 уксаазы бар.

«ОВЦЕВОДСТВО» журналдан.

ХОЙЖУЛАРГА СҮМЕ

КАРАҢГЫДА КАЖАА ӨРТТЕНИ БЕРЗЕ...

Тээли суурнуң артында, Хемчик кыдыында дагда, Өртен-Өдек дээр кыштаг сорга бар. Шаанда ол өдекке кыштап чыткан аалдың хоюнуң кажаазы дүне өрттенип эгелээн. Аал ишти өрттү көргеш дораан дүрген-не кажааның аксын ажыткаш, хойну үндүрген. Ынчалаа-даа от чырыыдан дашкаар долгандыр дүмбей каранғы болганындан хойлар дедир бүргүдгеш, хып турган кажааже халчып турүп бергеннер. Улус хойларны өрттен камгалап алыр дээш тудуп, сүрүп, октап, капчап-даа чадап каанар. Кодан хой буттарын чызыладыр тешкиленип тура-да, кажаа-биле кады өрттенип калган. Төөгүнүң улуг өдээ каш чылдар дургузунда күжү ышкаш бурунайның чыткаш, хоо-дазырт өрттенген. Оон хүлү дашталып калган, өдектің соргаан «Өртен-Өдек» деп адаан.

1967 чылда «Шекпээр» совхозтуң дагаа кажаазы дүне өрттенген. Совхозтуң удуртукчулары баштап алгаш, чээрби ажыг кижи кажаа иштиндеи дагааларны далдырадыр үндүр октап-да турганнар. Кажан кажааның кыры дүжер деп баарга, дашкаар үне халчып келирге, деңгер-ле бо, даштын чаңгыс-даа дагаа омаа-хоң болган. Бир эвес, ынча үлүстүң иштинге чаңгыс сагыңгыр кижи турган болза, дагааларны шоодайлап, барбалап турган, оода эвээшдаа кезиин өрттен камгалап аптар турган ийик.

1950 чылдар үезинде «Мурнакчы» колхозтуң хоочун, кажараан кадарчызының хоюнуң кажаазы дүне өрттенип эгелээн. Ашак дүвүреевейн, баштай кеступ турар черге от сала каапкаш, кажааны хенертен ажыткаш, хойларга чай алдырбайн, диниледир сүрүп чоруткаш, бүгү хойну өрттен камгалап алган.

Бир эвес каранғыда хой кажаазы өрттензе, дүвүреп девидеп болбас. Баштай шалыштым-биле хойну сүрер талага чырыткылар белеткээр. Аргалыг болза, чырып турар отту кандыг-бир бреент хевирлиг үүве-биле каранғыладыр дуглаар. Оон кажаа аксын хенертен ажыткаш, хойга сйта дүжер чай бербейн, дүрген-не өрттен ырадыр ойладыр. Баштаан хойлар үнер болза, соонда хойлар черле дедирленмес.

Бир эвес сүрүп үндүрген хойнуң бажында хой өртче дедирленир болза, үстүнде арга-биле хойну өрттен камгалап ап шыдавас апаар. Ынчаарда чаңгыстап сөөртүп турган, хойларны өрт четпес черде кажаага сугар херек.

«Серемчилелде хора чок». Кадарчы өөн ийикпе, азы бажыңын кажааны хат таварыыр үгга түтпас. Хоолайдан үнген от сырызы кажааны өрттедип болур. Фонарыны кажаа иштинге серемчилелдиг тудар херек. Фонарыны холу-биле өрү көдүрүп, боду куду көрүп алган чорда, кажаа кырының шааражындан үштүнүп келген саваң өрттенип болур. Эвн кажаа иштинге фонарыны кыпсып кааш чоруп болбас.

ЧАЙЫН СООК-ЧОТКАН БОЛГАНДА

Бир чайын Бай-Тайга районга ийи хондур чаъс чаргаш, удаштыр соок хаттыг өл хар чаттан. Ынчан Чаңгыс-Терекке турган бир кадарчының хою донуп, үедеп эгелээрге, изиргендир ойладыр херек дээш, кадарчы сывыртап эгелээн. Сывыртап турда 45 хой чаштап өлген.

Ол-ла чотканда база бир кадарчы хойларын чылыг турзун дээш, чадагай кажаага тырый кажаалаан. Үедээн хойларны өөнге киирип, сепкередип турган, чаңгыс-даа хой өлүрбейн барган.

Шаанда мындыг таварылга болган үүве-дир. Чоткан болу бээрге, бир аал чоогунда кыштагда мунгаш кажаага хоюн кажаалап каап. Эртен барып көөрге, бүгү хою бузурнуккаш, кырлып калган болган.

Чайын соок чоткан болуруп баш удур билзе, хойну кыштагларже чоокшуладыр. Чайын чаъс хондур-дүндүр чаай берзе, ондактыг, баш удур хемчег алыр. Кыынкы кажаага хойну кииргеш, кырындан хой чердерни дыдып, чадагайлаар херек. Кажаадан үндүргүже чедир хойну үргүлчү хайгааараар. Бир эвес кажаа иштинге бус көвүдээр болза, база катап кажаа дээвиирин оор апаар.

Чоткан чай алындырбайн келзе, үедээн хойларны бажы көстүп чыдар кылдыр черге хөөп-даа болур. Бир эвес чадагай кажаа өдекте чок болза, аалда ажыглаттынар-ла үүг бар болдур, оорган түр хой тырыыр үгектерни кылыр апаар. Чоткан черге таварышса эптиг, ыжык черлерже хойну аппаар.

Хойну сывыртап черле болбас. Ындында-ла өзээнге өттүр доңган хойну соок шалыныг өөт-сиген, хараган аразынга, арга иштинге сывыртаарга, көжүй берген хой шупту кырлып каар.

Республиканың кайы-даа булуңнарында, ылаңгыя барыын талакы районнарында изиг, дакпыш хой кажаалары ажыл-агыйларга муң-муң акшаның когаралын чедирип турар.

Мөңгүн-Тайганың Мөген-Бүренде бир кадарчының өшкүлери аарын турарын дыңнааш, чылдагаанын тывар дээш аалга дан бажында чеде бердим. Кажааның кырында бустан бүткен харлар, тураскаалдар дег, кожаа берип турлар. Оортан бус үнүп тур. Кажааның аксын бакылаткаш, изиг, бустуг аммиак чыдынга нашатырь чыттаткан дег. ойта дүжер частым. Оон кажаа серизиниң үштүн бир кезээн чадагайладып кагдым. Удатпаанда ол кодан өшкүнүп аарыы читкен.

1963 чылда Улуг-Аянгатыда бир кодан хойнуң хураганнары күштүг киреезинде өлүп турар деп дыңнааш, чылдагаанын тывар дээш чеде бердим. Баарымга аалдың эълери кажааның иштинде хой демир суугулар салып алган одаан турлар. Кажаа ишти көк суг, оон чуга серизинден хыраа дамдылап бадып турар, буска үүг-даа көрерде иткилешпес болур. Оон түннелинде хой ара салбас. Оон ыңай ооллдаашкынны организастыг, эки эрттириниң онза чугулазы билдингир. Ону хойжу бүрүзү билир болганда, тодаргай чугаалаары албан эвес боор. Бо бүгүнүң түннелинде бедик көргүзүүнү чедип ап турар мен.

Иван Петровичиниң ажылының дуржулгазында өске хойжулар ажылган болур ажыктыг үүлдер бары тодаргайдыр.

— Оон ыңай, ажылдың чедиишкинниг болурунга идиглиг база бир үүве бар—деп, Иван Петрович уламчылады. —Ол дээрге, чарыш-тыр. Мен эрткен чылын бодумнуң байдалымны шүгдүнүп көргеш, «Алдан-Маадыр» совхозтуң сураглыг хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Дажы-Намчал Ооржакты чарышка кыйгырган кижи мен. Оон мурнунда кым-биле-даа орта чарыш салдынмаан турган. Чарыш салып алган болганда, кижи боданы бээр, чайтаар-ла тура-соруу көдүрлүп, кызып ажылдап көрейн. ажарын орадажыйн деп сеткил-сагыжы хайныга бээр-дир. Чарыштың шимчедикчи күжү ында. Күш-ажылчы адаанажылганың ёзузу деп үүве ол-дур ийин. Чарыш меңээ дузалааны бо-дур. Мээң чаржып турар ол эжим ажылым дугайын, амгы көргүзүүлерими силерни дамчыштыр билип аптар боор.

— Беш чыл планын кажан күүседир силер, Иван Петрович?

— Саңап көөрүмге, мындыг болду—деп, ол улам-на сорук кирип хөөреди. — Тоску беш чылдың дөрт чылдарының чыл бүрүзүнде-ле төрүүр 100 хойга онааштыр ортумаа-биле 129 хураганны менди ап келген болдум. Беш чыл дургузунда шупту 3066 баш хураганны бодумнуң коданымдан алыр турган, дөрт чылда 3542 хураган алдым. Ынчангаш чаш хураган талазы-биле хууда беш чыл планымны ажыр күүседип алдым. Дүк талазыбиле база-ла күүсеттинер чоокшулаан.

Күш-ажылдың Кызыл Тугу орденниң эдилекчизи Иван Петрович Сафоновтуң ажылхерээ ындыг болду. Чугаасооткур, омак-хөглүг ол хойжу-биле хөөрешкеш, оон-даа бедик көргүзүүлерлиг болурун аңаа күзедивис.

ЧУРУКТА: Иван Петрович Сафонов.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» тускай корр.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ИЗИГ, ДАПКЫШ КАЖААНЫҢ ХОРАЗЫ

Хойнуң дүгү чүге сору чок өлүг чүве дег.. саазан сарыг болурул? **Кажаа изиг.** Ындыг дүктер стандартка кирбейн баар. Ону микроскоп-биле көөрге, чөреме дег, үзүк-бөөлүк болур. Хой эки байдалга турганда, дүгү чоон болур, изиг, дапкыш кажаага бузурнутуп турган үезинде дүгү чинге, үлдүргей, хээрек болур.

Кандыг-даа өртек-үне чок «кажаа дүгү» канчап тыптырыл? **Кажаа изиг болгаш дапкыш.** Хой дүгүнүң дүжери үстүнде чылдагааннардан ангыда дүне изигге хойлар, ылаңгыя аныяк хойлар девидээш, хойларның дүгүн чула базып, кырлап хонар. Өшкүбиле хойну кады кажаалаарга база-ла аныяк өшкүлер хойнуң дүгүн чула базып каантар.

Кажааның изиндеи, дапкыжындан дыка хой хойлар ара салын, өлүг хураганнар торуп турар. Ындыг таварылга Барыын-Хемчикте хой.

Ф. СЕГЛЕНМЕЙ,
зоотехник.

Чер-чер

Советтеринде

ТОДАРГАЙ УДУРТУР

Сарыг-Буруң кодээ Соведнинң күүскомунуң депутаттар-биле канчаар ажылдан турарының дугайын Эрзин райкүүскомунуң хуралынга чугаалашкан. Ол кодээ Советтиң күүскомунуң даргазы Н. Эгер аңаа илеткел кылган.

Кодээ Советтиң депутаттары 5 доктаамал комиссияда болгаш депутат болуктеринде хаара туттунган. Советтиң сессиларынга бүгү депутаттарның 80 ажыг хуузу олуржуп, аңаа чугаалашкан айтырыглар талазы-биле саналоналын берип келгеннер. Депутаттарның хөй кезии сессиларның, күүском хуралдарының шиитпирлерин чонга таныштырып, күүселдезин организастаарынга идепкейлиг киржип турар. Анна Чавынчак, Татьяна Бады, Дудуп Кыргыс, Валентина Чадамба, Чомаа Соян болгаш өске-даа депутаттар мал страхованиезинин төлевирин чыырынга, одаар ыяш белеткеличе болгаш кварталдар концерттерин эрттиреринче чонну организастаар талазы-биле эң-не идепкейлиин көргүскен.

Ынчалза-даа кодээ Советтиң түс-түс депутаттар-биле ажылында четпестерниң барын күүском хуралынга демдеглээн. Советтиң ажылынга депутаттарның идепкейин көдүрер, ролюн бедидер талазы-биле ап турар организастыг хемчеглери кошкак. Чижээ, депутаттар хүнүн эрткен чылдан бээр түгле чаңгыс удаа эрттирген. Депутаттар болуктериниң ажылы база чогуур деннеде тургустунмаан. Оларның билинн бедидер, депутаттарның эрге-хүлээлгелериниң дугайында хоойлуну өөредир талазы-биле тодаргай хемчеглерни албаан. Ажылда өске-даа четпестер бар.

Депутаттарның сонгукчулар-биле ужуражылгаларын эки белеткелдиг, доктаамал эрттирип турарын, чоннуң төлөлекчилериниң идепкейин бедидер дээш организаакы хемчеглерни ап чорударын, сессиларга, күүском хуралдарынга депутаттарның идепкейлиг киржирин чедип алырын, оларның өөредилгезин организастаарын, чон ортузунга лекция, беседаларны, хоойлу-дүрүм пропагандазын күштелдирип чорударын, кодээ Советтиң доктаамал комиссияларны хүн бүрүде тодаргай удуртурун чедип алырынче угланган шиитпирни райкүүском хүлээп алган.

А. ДАМДЫН.

Эрзин район.

Кичээнгей салыры күзенчиг

БОДАГАН МЕНДИ

Ажыл-агайның хереглелинге, ылангыя транспортка ажыктыг, дүгү арбын, үнелиг тевемалды өстүреринче кичээнгей салыры күзенчиг. «Коммунизмче орук» колхозтуң тевези 200 ажыг. Оон аныяк кадарчызы Олег Оюнну мактаар бодадым.

Теве малдаарынга ол кончуг мергежээн, одарны, ажаалда хайгааралды экижиткениндеи шагның кайы-даа ээлчээнде менди, семис, ылангыя чаш төлү бүрүн, продуктулуу бедик болуп турары өөрүнчүг.

Тодарадыкчы 1974 чылда төрүттүнер бодаганнарны бүрүн доруктурарын, теве бүрүзүнден 4500 грамм дүктү кыргыдарын кадарчы хүлээнген, оон сөзү ажыл-херек кырында боттанып турар. Бо чылын 42 теве ооладаар, оон 28 теве төрээн, а бодаганнары шупту менди.

А. МОНГУШ.

Танды район.

Хандырылганар кандыгыл?

ХААГЛЫГ САДЫГЛАР

Тожу районуң Ий кодээ Советтиниң девискээринде 3 магазинниң 2-зи соолгу айларда ажылдавастаан.

Оон чылдагааны? Бараан болгаш аъш-чем магазининге ажылдап турган садыгжылар харысалга чогундан ореса мчыгдал кылып, ажылындан үндүрткеннинде.

Суурда улетпүр бараанларының магазини ажылдавастааш элээн үр болганы чонуун амыдырал хандырылгазынга дыка таарымча чок байдалды тургускан.

Ий суурда ол ийи магазинин ажылдавайн турарын райпо баштаар чери (даргазы З. М. Дорофеева) эки билир. Ынчалза-даа садыгжы кадрларны шилип ап, бо магазиннерни ажыдарының хемчээн ой-шаанда албааны алдептиг.

Д. АЙР-САНАА.
Э. ДАРЫНЧАК.

Дашты информациялар

СОВЕТ КОСМОНАВТАР АКШ-ТА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Союз» — «Аполлон» программа ёзугаар космоска совет-америк кады ужудушкунга белеткелде киржип турар болук совет специалистер болгаш космонавтар Каттышкан Штаттарда чеде берген. Оон составында — телевиделдин совет таладан техниктиг директору СССР-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү К. Д. Бушуев, СССР-ниң ужудукчу-космонавтары А. С. Елисеев, А. А. Леонов, В. Н. Кубасов, В. Ф. Быковский, а ол ышкаш инженерлер кирген.

СССР-ниң ужудукчу-космонавтары А. А. Леонов, В. Н. Кубасов олар ажыл планын ёзугаар апрель он беште Хьюстонда (Техас штат) космоска башкарылгалыг ужудушкун төвүнге америк астронавтар-биле ужурашканнар. Аңаа 1975 чылдың июль айда космоска кады ужудушкунга белеткел-биле холбашкан айтырыгларны чугаалажып көргеп.

Билчириниң эрге-ажыктарынга

РИМ. (СЭТА). Аңаа чуруңга уран түүлүнүң «XIV үс чылдан бээр бистин хүннерге чедир орус болгаш совет чуруңга чогаалдары» деп совет делгелге ажылын доокан. Күрүненің Третьяков галлереязындан, Ленинградта орус музейден болгаш совет хоорайларының өске-даа чурук чыындыларындан чуруңга уран түүлүнүң 125 чогаалдарын ол делгелгеге бараалгаткан.

Делгелге — орус болгаш совет чурукчуларның ССРЭ-ниң даштыкыже үндүрген ан улуг делгелгези болган.

Римге совет делгелге орус база совет чуруңга уран түүлүнүн ангы-ангы үе-чадазы болгаш школалары-биле итали чуруңга сонуургакчыларынга таныжар аргазын берген деп, Италияның амгы үеде эң кол чурукчуларының бирээзи Ренато Гуттўзо СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседага чугаалаан. Италия биле Совет Эвилелинин улустарының ботботтарын эки билчиринге, ийи чурттун найыралын быжыглаарынга делгелгениң чугула ужур-дузазын ол демдеглээн.

НИГЕРДЕ БОЛУУШКУН

КОТОНУ. (СЭТА). Ниамейдеи келген медээлерни ёзугаар алырга, Нигер Республикага апрель он дөрттүн дүнезинде шериг эргилдези болганының түннелинде президент Амани Диорини албан-хүлээлгезинден дужүрген. Чуртта конституцияны күш чок болдурган, национал хуралды таратқан, бүгү-ле политиктиг партияларның ажылдаарын хоругдаан. Апрель он бештен эгелээн найысылалга комендант шагы 19 шак 30 минутадан эгелээн, 6 шакка чедир күштүг болур.

Шериглериниң хөделиишкинин Нигериниң Чепсектиг күштериниң штаб даргазы подполковник Сейни Кунтие баштаан. Ол Ниаменниң радиозун дамчыштыр кылган медеглелинге Нигер бодунуң кирип турганы африка болгаш делегей организацияларынга кежигүн бооп хевээр артар, «нигер улустуң эрге-ажыктарынга удур эвес болза, чурттун алган бүгү хүлээлгелерин» ол күүселир апаарын дыңнаткан. Чоокку үеде дээди эрге-чагырганың органнарын болгаш республиканың чаа чазаан тургузар апаар деп, Сейни Кунтие база чарлаан.

Нигер Республика Барын Африкала турар, оон девискээри — 1.189 мун дөрбелчин метр, чону 4 миллион ажыг кижи. Ол чурт 1960 чылдың августун 3-те хамаарышпас чорукту алган. Чоннуң хөй кезии Нигерниң экономиказының үндезини көдээ ажыл-агыйда хаара туттунган.

Голан бедиктерде тулчуушкуннар

ДАМАСК. (СЭТА). Израиль шериглер Хермон дагның девискээринде бодунуң туруштарын экижидер оралдажышкынарны кылган, аңаа тулчуушкуннар база катап күштелген. Оон-биле кады аткылажышкынны соксадырының өскедаа черлеринге үгер-боолар-биле удур-дедир аткылажышкын база эгелээн. Сирия Араб Республиканың Чепсектиг күштериниң төлөлекчизинин дыңнатканы-биле алырга, израиль шериглер Сириянның Калаат Джандаль суурун боолап турган.

Апрель он дөрттө дайын чорудулгалары 1973 чылдың октябрь дайынының үезинден бээр эң-не кадыг-дошкун хевирлиг болганын Дамаскының радиозу демдеглээн. Ол хүн израиль шериглер ужар хемелерге, үгер-бооларга болгаш танкыларга деткидип алгаш, сирия туруштарже элээн каш удаа чаза таварышкынарны кылгылаан. Ынчалза-даа израильдерниң бүгү оралдажышкыннары буурап дүшкен.

К. Вальдхаймның медеглели

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Агрессияны тодарадыр талазы-биле тускай комитеттиң ажылы чедиишкиниг доозулганынга сеткил ханып турарын КНО-нуң чингине секретары К. Вальдхайм илергейлээн. Агрессияны тодарадыры КНО-нуң Уставының кол-кол түүлдеринде төп черлериниң бирээзин эдеп турар деп, ол айыткан. Ол айтырыгны шиитпирлээри берге болуп келген болгаш организацияның тургустунганының өзениден-не ажылдап келген.

Агрессияны тодарадырының төлевилелин чаңгыс үнбиле хүлээп алган чорук тайбынны хандырарынга идегелди быжыглап турар деп, КНО-нуң чингине секретары демдеглээн.

Демократияны камгалаар

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияның элээн каш штаттарынга дүвүрээзиниг чорукту кара өжегээр өскүткен индий реаксылыг идегеттерге чурттун демократтыг хөй-ниитизинин талазындан улам күштүг ойтур шавыышкынга таварыштырып турар. Политиктиг партияларның, оларның аразында Индий Национал Конгресстин болгаш Индияның Компартиязының, а ол ышкаш массалыг депшилгелиг организацияларның 500 ажыг төлөлекчилери барының үелдиг идегеттерниң үүлгедиишкиннеринге шиитпирлии-биле удурланып турарын илередири-биле индий найысылалга тускай конференцияга чыылганнар. Чурттун эң улуг политиктиг партияларының ол чыышка чүве чугаалаан төлөлекчилери реаксылыг идегеттерниң сүлчээзин буза шаварынче кыйгырып турганнар. Ол үүлгедикчилер республиканың улус массаларының бурунгаар депшилгелиг чаалап алыышкынарынче халдаар, чурттун иштинге демократияны сандарадыр дээн оралдажышкыннарны кылып турарлар.

Чагырыкчы партия—ИНК-дан Парламентиниң Улусчу Палатазынга депутаттар К. Л. Бхагат, Шаши Бхушан болгаш өскелер-даа «улустуң демократияга болгаш социализмге идегелиг оскундурарын күзеп турар реаксылыг идегеттерниң үүлгедиишкиннерин долузу-биле узуткаар дээш» чуртка боттуг социал-экономиктиг чаартыышкынарны кылырынче кыйгырып турганнар.

Чыыштың киржикчилериниң чаңгыс үн-биле хүлээп алган резолюциязында «барының үелдиглериниң өнчүк-чөңгөлиг үүлгедиишкиннерин, үптөшкиннерни болгаш орт-халан үндүрүүшкүнүн, демир-орук станцияларынче, харылзаа белдирлеринче халдаашкынарын, улустуң өнчү-хөрөнгизин узуткан турарын» шиитпирлии-биле буруу шапканнар.

ХОМУДАЛДЫ ХЫНААН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Израиль шериглериниң араатанзыг халдаашкын кылганы Ливанның Ярун, Блида болгаш өске-даа суурларын КНО-нуң Чоокку Чөөн чүхте шериг хайгааракчылары барып көргеп. Израильдиң араатанзыг чөңгээзинге хамаарыштыр Айыыл чок чорук Чөвүлелинге Ливанның киргеп хомудалы үндезиниг болган деп, хайгааракчылар демдеглээн.

Чурттакчылыг суурларда оон-оон чурттарга бажыннарын үрегдээн, элээн каш кижини өлүргеп деп, хайгааракчылар дыңнаткан. Хереди кижилерниң өчүктерин ёзугаар алырга, эжелекчилер суурлардан дезип үперде элээн каш тайбың чурттакчыларны тудуп алгаш барган болуп турар.

БҮГҮ ДИПТЕРДЕН

● БЕЛГРАД. Босния болгаш Герцеговина деп югослав республиканың найысылалында «Шулукчүлерниң Сараевода хүннери» деп чанчыл болган ужуражылыгны эгелээн. Ол ужуражылыгында югослав шулукчүлерден ангыда даштыкыдан, оон иштинде Совет Эвилелинден шулукчүлер киржип турар.

● ВЕНА. Австрияга бо чылгы час—соолгу 199 чылдарның иштинде эң-не чылыг болган. Бойдустун ол байдалы чурттун көдээ ажыл-агыйынга багай салдар чедирип болур деп, синоптиктер айтып турар. Чүге дээрге, хөрзүнде шык дыка эвээжээн. Февраль 10-дан апрель 1-ге чедир үениң иштинде Австрияның чөөн талазынга чүгле 8,1 мм шык дүшкен.

● ЛОНДОН. Ноттингемде галантерея фабрикаларын хаар деп турарының дугайын «Ортолдс» компанияның администрациязы чарлаан. Бүдүрүлге ээлериниң ол шиитпириниң түннелинде 500 хире кижи, оларның хөй нуруузу хереэженнер ажыл чок артар.

● НЬЮ-ЙОРК. Гавай ортулуктун даглыг черинге Маун болгаш Гавай ортулуктарның эразынга рейс кылып чораан самолет андарлып баткан. Самолётка америк туристер чораан, оларның нинти саны база биллинмес болган. Ам дээрезинде өлген 11 кижиниң мага-бодун тыпкан.

● РИО-ДЕ-ЖАНЕЙРО. Бразилияның мурнуу түүкте үзүктел чок чаашкыннар болганының түннелинде үер болган, 900 ажыг кижи өлген, 100 мун ажыг кижи чурттаар оран-сава чок арткан. Сеара штатта 16 хоорай төп черлерден үзе кирдирген. Бойдус халавының чедирген когаралы дыка улуг. Чүгле Санта-Катарина штатка чедирген когарал 300 миллион доллар ажып турар.

● КАИР. Египеттің найысылалына метрополитен тударының планын бадылаан.

Метрополитении тударынга 321 миллион египет фунт-акшаны чарыгдаар деп, Египет Араб Республиканың транспорт министри дыңнаткан. Чер адаанның баштайгы оруу 1990 чылда ажыглалга кирер.

● АДДИС-АБЕБА. Эфиопияның найысылалының албан черлериниң ажылчыннары ийи неделя үргүлчүлээн ажыл соксадышкынын соксаткан. Хоорай чагыргазының албан дужаалындан оон даргазын дужүрер дугайында император Хайле Селассие 1 дужаал үндүргеп. Ажылчыларның негелдези база ол турган.

Аддис-Абебаның коммунал ажыл-агый ажылдакчыларының өске негелдези болза ажыл төлевирин улгаттырары, күш-ажылдың байдалын экижидери турган. Императорнуң томуйлааны хоорайның чаа даргазы ол айтырыгны доп-дораан хынаар болгаш чогуур хемчегни алырын аазаан.

● ДАР-ЭС-САЛАМ Танзанияның чаза чуртка үш чигир заводун тудар дугайында шиитпирни хүлээп алган. Үлетпүрүнүң бо будүрүлгелерин тударынга 70 миллион танзания шиллинг-акшаны чарыгдаар деп турарын «Ухури» солун дыңнаткан.

Ол үш завод ажылдап эгелээн соонда 1978 чылда чуртка 30 миллион тонна чигирни будүрер. Оон түннелинде даштыкыдан чигир садып, сөөртүр чорук дыка эвээжээр.

● БОГОТА. Колумбияның «Компания Коломбьяна де Алкалис» деп күрүне компаниязының ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары боттарының эргелерин идепкейлиг-биле хамгалап турар. Ажыл төлевирин өстүрерин, күш-ажылдың байдалын экижиндерин негеп, олар ажыл соксатканнар.

(СЭТА, апрель 15).

Апрель 17— Сирия Араб Республиканың национал байырлалы, даштыкы шериглерни үндүр сывырганының хүнү

Сирия чаа амыдыралды тургузуп турар

1946 чылдың апрель 17-нин хүнү. Ол хүн сирия кижи бүрүзүнге дыка үнелиг. Ол хүн соолгу даштыкы солдат сирия черден үнүп чорутқан. Сирия улустун хосталга, хамаарышпас чорук дээш үр-аар-берге демисели ынчан тиилелгелин-биле доозулган. Сириянның дыка хөй патриоттары ол демиселге боттарының амы-тынын берген. Ол чуртту өжелеп турган даштыкы шериглерни үндүрер дугайында Сириянның негелдезин ССРЭ 1946 чылда КНО-га деткээн. Сирияга улам күштелген национал-хосталга дээш шимчээшкининн база КНО-нуң талазынган шынгыы негелдеңин үржүүндан Англия болгаш Франция ынчан сирия черден боттарының шериглерин үндүрер ужурга таварышкан.

Оон бээр эткен 28 чыл дургузында сирия улустун Төвөн чуруттун хамаарышпас чоруун быжыглаары дээш, оон социал база экономиктиг депшилгези дээш демисели чаңгыс-даа хүнде соксаваан.

Бо чылдар иштинде дыка хөй түүлдер кылдынган. Сирия хожудаңгай чер ажылдыг чурт турганындан улам хөгжүп турар үлетпүрүүг чурт апарган. Экономиктиг хөгжүлениң үшкү беш чыл (1971-1975 ч. ч.) планы чедишкинниг боттанын турар. Ол план САР-ның экономика талазы-биле хамаарышпас чоруун быжыглаар ужурлуг. Үлетпүр будүрүлгезинин хемчээли 1970 чылдан 1972 чылга чедир 26 хуу көвүдээн. Эң ылангыя нефть үлетпүрү шалыпкыны-биле хөгжүп турар. 1972 чылда 7 миллион тонна нефтини казып тыпкан. 3-ку беш чылдың төнчүзүнге чедир ону чылда-ла 14-15 миллион тонна чедир казып ап турар апаар.

Совет Эвилели Сириянын экономика талазы-биле хамаарылга чок чоруунун үндезинин тургузарынга улуг дузаламчыны көргүзүп турар. Совет специалистер. Сириянын ажылчыннар болгаш инженерлер-биле кады чурттун дыка хөй тулугларында найыралдыг ажылдап турарлар. Оларның дузаламчызы-биле Ас-Саура хоорай чанында Евфрат хемде гидроэнергетиктиг улуг комплексти тудуп турар. Евфрат ГЭС-тин бирги эзлчээн ажылдалып эгелээринге белеткел доостур чыгаан. Евфратка улуг суг хөөлбээн тургузуттарга, суггаттыг черлерниң шөлү амгызындан ийи катап калбарар.

Соолгу чылдарда чурттун ниитидел амыдыралынга улуг өскерлиишкин болгулаан. Сирия бодунун эчис сорулгазы кылыр деп эрге болгаш демократия принциптеринге үндезилеттинген чаа ниитилелди тургузар деп көрүп турар. Бүгү-ле улуг-улуг будүрүлге черлерин, бөйдус байлактарын, банкыларны, чээли системазын, даштыкы садыгны шуптузун күрүне контролюнга ап, тургускан. Амгы үеде улетпүрде күрүне секторунга улетпүр будүрүлгезинин дөрттүн үжүнден хөй кезии онаажып турар.

Аграр реформазын чоруткан. Помещиктерден черни хавыргаш тараачыннарда үлеп берген. 2 мун хире көдээ ажыл-агый кооперативтерин тургускан.

Чуртта депшилгелиг национал фронтуну тургускан, ында Араб Социалистиг чаартылга, партиязындан (АСКП) ангыда, Сириянын Коммунистиг партиязы, Араб Социалистиг Эвилел болгаш өске-даа депшилгелиг организациялар каттыжып киргеп. Улус Чөвүлелинге (парламентиге), бот башкарылганын чер-чер органнарынга сонгулдаларны эрттирген.

1973 чылдың октябрь дайыны ол чуртка шынгыы шылгалга болган. Сириянын Чепсектиг күштери амгы үениң болбаазын боо-чепсээн кайы хире мергежиллиг ажыглап билирин көргүскеш, амгы үеде израиль агрессорларының чепсектиг өнчүк-чөңгөлерин шиитпирлии-биле ойтур шаап турар.

Сириянын бодунун кижилеринден болгаш күрүне ажылдакчыларындан-даа дузаламчы, деткимче дээш ССРЭ-ге болгаш социализмниң өскедаа чуруттарынга өөрүп четтирип, чугаалап турарын бо-да дыңнап болур. АСКП-ның Чингине секретары. САР-ның Президентизи Х. Асадтың совет удурутукчулар-биле Москвага болган чугаалажыышкынарының түннелин, аңаа элээн каш чугула документилерге ат салганын САР-да сеткил ханыышкын-биле дыңнап, уткып-хүлээп ап турар.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев апрель он бирде Кремльге Х. Асадтын алдары дээш дүштеки шайлалгага чүве чугаалаан. Совет Эвилели «сирия улус-биле акы-дүнма ёзугаруун харылзааларын быжыглаары-биле. Сириянын бодунун хамаарышпас чоруун болгаш социал депшилгезин быжыглаары дээш демиселин деткиири-биле бүгү түүлдерни кылып келген болгаш моон-даа сонгаар кылыр апаар» — деп, медеглээн. Х. Асад бодунун харыы чугаазынга САР биле ССРЭ-ниң харылзааларынга доктаагаан, «бистин чуруттар аразында кады ажылдажылганы хөгжүдүп, найыралды быжыглаарынче» Сириянын чуткулун айытқаш, ол бүгү бистин улустарның ниити эрге-ажыктарынга таарымчалыг бооп турарын чугаалаан.

Сирия улус даштыкы шериглерни чурттан үндүр сывырганының 28 чылын демдеглевишаан, оларның черинден соолгу израиль солдаттың үүнүп чоруурунуң үе-шагы келир, ынчангаш хосталганын тугу Сириянын бүгү черинин кырынга чоргаар кинскиир дээрзинге ыяк бүзүреп турарлар.

Б. УРОНОВ.
(СЭТА-ның корр.).
ДАМАСК.

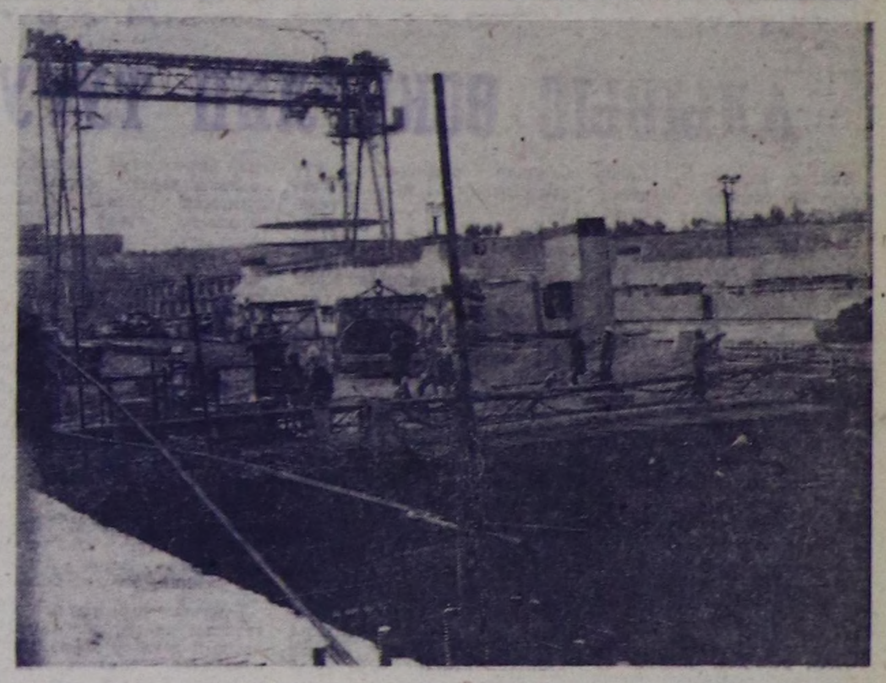

Частың бо хүннеринде Евфраттың плотинзының тудуунда ажыл кидин-түлүк хайның турар. Дериг-хереклелдерни эптеп тургузары долузу-биле чоруп, Аль-Асад дээр кылымал суг хөөлбээ чоорту-ла долуп кел чыдар.

Евфратта гидроэнергетика комплекизин Совет Эвиделиниң дузаламчызы-биле кылып турар болгаш САР-ның экономиказынга улуг ужур-дузалыг.

ЧУРУКТА: тудугнуң бир кезээ.

В. ОГОРОДНИКОВАНЫҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Эвилелдешкен РЕСПУБЛИКАЛАРДА

КАЗАХСТАН:

хову хөөлбектериниң курлавыры

Казахстанның күрүне университединде «Ховуларда болгаш куруг черлерде хөөлбектерниң биологтуг продуктулуу» деп чаа эртем-шинчилел лабораториязын тургускан. Улус ажыл-агыйынга улуг ужур-дузалыг шинчиледелдерни нылырын оон планында айтып турар. Чүгле чаңгыс Казахстанда безин бежен мун хире хөлдер болгаш дөрт мун суг хөөлбектери бар боор турар. Оларның аразында ниити хемчээли сезен миллиард кубометр чедип турар Бухтарминниң болгаш Капчагайның хөлдери база бар.

Республиканың ховуларында болгаш куруг черлериндe суг хөөлбектерин ажыглаарының таарымчалыг аргаларын ол чаа лаборатория өөренип көөр хүлээлгелиг. Оларның хөй кезии балык өстүрер суг фермалары боор болур. Оон-биле кады ниитиниң малын суттарарынга ол дыка ажыктыг.

Амгы үеде Казахстанның дээди өөредилге черлериндe улус ажыл-агыйының чугула айтырыгларын шиитпирлээр он тос эртем-шинчилел лабораториялары тургустунган.

(СЭТА-ның корр).
АЛМА-АТА.

УЗБЕКИСТАН:

күзүн чашкан тараа

Узбекистанның мурнуу районнарында күзүн чажын тараан арбай баш тыртын эгелээн. Тараажылар чылда оон ийи дүжүдүн алыры дээш чаржын турарлар.

Мурнакчы тараажылар тараа шөлүн ыяк ажаап, өстүрерин организастаан. Арбайның ынчаар шалыпкын маадып өскеш, сыпталып, баш тыртын үнген чоруу механизаторларның оларны майның ийиги чартыында-ла ажаап ап эгелээринге дыка дөгүм болур. Оны ажаан аңкан соонда, арбайның орнунга кукурузаны олуртур.

Сурхан-Дарья областың дыка хөй бригадалары ийи дүжүттен гектарга овааштыр үүс болгаш оон-даа хөй центнер тарааны алырын ниитпирлээн.

(СЭТА-ның корр.).
ТЕРМЕЗ.

РСФСР:

ГДР-ниң марказы

Уфаның нефть болбаазырадып кылыр заводунда нефтини белеткеп кылырының улуг дериг-хереклелин эптеп эгелээн. Ол дериг-хереклелдерни ГДР-ге кылгаш, чорудуп берген.

Нефтини автоматтың дузазы-биле ажылдап кылыр ол чаа дериг-хереклелдер-биле заводтуң оон өске будүрүлге черлеринге болбаазырадыр продуктуларны эки пыынарлыг белеткээр апаар. Ону ажыглалга кирген соонда, нефтини улам хөйнү болбаазырадып кылыр болгаш хир-чамныг сутнуң хемчээли эвээжээр.

Башкириянның ол эң хоочун будүрүлгези — нефть болбаазырадыр заводту чаартырының программазында ол дериг-хереклелди эптеп тургузарын база көргеп.

(СЭТА-ның корр.).
УФА.

УКРАИНА:

хоралакчыларга удур

«Евпаторийский» совхозта виноград сыптарынга тарылга кылыр мастерская Крымда бир-ле дугаар ындыг будүрүлге чери болур. Ол чылдала ийи миллион сыпка тарылга кылыр аргалыг.

Областың чамдык ажылагыйларында виноград сывының айыылдыг хоралачылар — филлоксёрлер тыпты берген. Чүгле виноград сыптарын камгалаар дээш эвес, харын-даа күүнээрктиг черниң чаагай чимизин хөйүбиле ажаан алыр дээш ында тарын каан сыптарны өстүреринче шилчип кирип турар. Сыпка тарын, өстүрер мочургаларны Болгариядан болгаш Югославиядан сөөртүп эккелген.

Беш чылдың төнчүзүнге чедир обласка чылда шиитпи-биле 30 миллион сыпка тарылга кылыр сес мастерскаяны тудар болгаш тараан сып алыр виноград өстүрер бир мун гектар ажыг шөлдү ажыглалга киирер ужуулуг.

(СЭТА-ның корр.).
СИМФЕРОПОЛЬ.

КИРГИЗИЯ:

дүктү автоматтар болбаазырадыр

Дүктү баштай болбаазырадып кылырының Токмакта фабриказында дүк сорттаар автоматтыг хереклелдерни ажылдадып эгелээн. Ол болза Ортаакы Азияда ындыг бирле дугаар автоматтыг шугум болур. Автоматтыг хереклелдер дүктү вагоннардан азы автомашиналардан дужүргеш, дензилерге чедирер, а оон соонда сорттаан дүктү тускай цехтерже арыглаан болбаазырадыры-биле чорудар.

Ол дериг-хереклелдерни Ивановодан баргаш специалистер эптеп тургусканнар. Бо чылын олар аңаа ам-даа чеди автоматтыг шугумнарны тургузар. Оон ачызында дөртен кижини ход-биле кылыр ажылдан хостаар, дүк чүдүрүкчүзүнүң болгаш чедиркичаиниң профессиязы чок болур.

Токмактың фабриказы—бо талазы-биле эң-не бедик механизастаттынган будүрүлге чери болур. Чоокку үеде эңде хөй күш үнер ажылды — чуур будүмелдерни белеткеп кылырын база-ла автоматтың ачызы-биле кылыр апаар. Ол сорулга-биле Польша, Улус Республикага кылган болбаазырадыр дериг-хереклелдерниң тускай цегин тургузар.

Будүрүлге чериниге технологтуг чаа түүлдерни ажыглаарының түннелинде сезон иштинде ол фабрика бир мун тонна хире дүктү немештир болбаазырадып кылыр апаар.

(СЭТА-ның корр.),
ФРУНЗЕ.

МОЛДАВИЯ:

мурнакчы дуржулга школазы

Жданов аттыг колхозта суг саалдазы эвээжээн деп дыңналган дораан-на, олче Рышканы районуң бир болук мурнакчы саанчылары хапканнар. Олар фермада ажылды канчаар организастаанын-биле танышкаш, херектиң байдалын эдер диле, чогум чүүн кылырын сүмелээннер.

Районнуң культура кылдызының саналдаанын ёзугаар мурнанчы дуржулганын ол кежүн чоруур школазын тургускан. Оон «штадында» — эң дээре малчыннар, машиналыг саалданың мастерлери кирген. Олар хөөдап турарларга практиктиг дуза чедиреринге көзүде белен.

Мурнакчылар-биле кады фермаларга агитаторлар, политинформация, лекция номчукчулары, көдээ клубтар болгаш библиотека эргелекчилери база чоруп турар.

(СЭТА-ның корр).
РЫШКАНЫ.

ГРУЗИЯ:

лампаларга шынар демдээ

Орджоникидзениң электри лампазы кылыр ВЛКСМ-ниң 50 чылы аттыг заводунуң ийи хевирлиг кылыгларынга шынарның күрүне демдээн тывысхан. Ол болза, мотоциклдерге, тракторларга болгаш өске-даа машиналарга чыыткы кылдыр хереглээр лампалар-дыр. Оларны ажыглаарының хуусаазы 200 шактан 300 чедир узаан. Ол кылыгларны «тергиин эки» деп мактаанында Бресстиң электри лампазы кылыр заводунуң мастерлериниң ачы-хавыаазы база бар. Олар боттарының дуржулгазы-биле болгаш билин-биле солушканнар.

Осетиядa кылган лампочкаларны Сибирьде, Ыраккы Чөөн чүкте, Белоруссияда болгаш Украинада-даа ажыглап турар.

(СЭТА-ның корр.).
ОРДЖОНИКИДЗЕ.

ШӨЛЭЭНДЕР ҮЕЗИНДЕ

Час дүжүп, чай чоокшулап орар. Ажылчын, колхозчу, албан-хаакчы бүрүзү шөлээзин каяа эрттирерин амдан эгелеп планнап турар болгай. Олар дыштанылгазын чөптүг ажыглап, бистиң Улуг Төрээн чүргүвүстүң эвилелдешкен республикалары-биле, оларның культуразының магалыг төптери-биле таныжып алзын дээш туризм болгаш экскурсиялар таалазы-биле Тыва область чөвүлели хөй-хөй путёвкаларны баш удур чагыдып алгаш, ону күзээннерге берип турар.

Чайын кайнаар-баар путёвкалар бистиң чөвүлелде барын таныштырып көрээл.

Грузия. Кавказ дагларының мурнуу эдээнде турар, чиигир ногаан хевис дег шай болгаш шитрус үнүштери-биле шыптынган, эриктерин Кара далайның чылыг суглары чүй хап чыдар, сайзыраан үлетпүрлүг республикаже аян-чорук июньда болур. Ооң хуусаазы 21 хонук. Өртээ 100 рубль. Экскурсиялаар черлерже автобус-биле чедер.

Узбекистан. Ташкент, Андижан, Фергана, Коканд, Самарканд, Бухара — бо дээрге хөвең бүдүүлгезинин төвү республиканың шагның шаанда тургустунган хоорайлары-дыр. Оларның-биле туристер июльдүң 4-тен 25-ке чедир таныжып, сонуургаарлар. Путёвканың өртээ 150 рубль.

Литва. Балтий далайныч кыдыында бо республиканың совет эрге-чагырга чылдарында хөгжүдези-биле аян-чорукчу таныжар. Туристер далай эриинде Паланга деп курортка бир неделя хире дыштанып алыр. Ол дээрге эң чогумчалыг үе — августүң ийиги чартыындан сентябрь эгезинге чедир болур. Путёвканың өртээ 83 рубль.

Белоруссия. Турисчи маршрут сентябрьның 18-те республиканың төвү Минскиден эгелээр. Аңаа дыштаныры-биле барганнарны хоорайның бир улуг гостиницазы — «Турист» хүлээп алыр. Аян-чорук үгле чер оруу-биле эвес, харын дөрт хонук дургузунда Днепр хемнеп база болур. Путёвканың өртээ 93 рубль.

Туризм болгаш экскурсиялар чөвүлелинде Совет Эвилелинин өске-даа черлеринче туристеп чоруур путёвкалар бар.

Ындыг путёвкалар-биле чоруур кижилер четкен черинге чурттаар чер, аъш-чем-биле долу хандыртынган болуру кончуг таарымчалыг.

Ынчангаш турисчи оруктарже силерни чалап тур бис.

Б. ХОЛЬШИН,
туризм болгаш экскурсиялар талазы-биле Тыва область чөвүлелиниң улус инструктору.

ХАЙЫРАКАН КУЮ

Тывада каас-чараш бойдуң чурумалдыг, кайгамчык солун-даа черлерни санап четпес. Оларның аразындан Эрзин районуң Мөрен суурнуң чоогунда Хайыракан даанда күй онзаланып ылгалып турар көрүштүг чер.

Эрзиннің чурттакчылары ол Хайыракан даан «Онгун» азы «Буурул» Хайыракан деп адап, ол даңга боттарының хүндүлелин илередип, шаанда аңаа чүдүп-даа чораан дижир. Ол даңны айдың дүне көөрге магадакчыг-ла: даңның шиш бажы ай херелинге чайыннанып, менги дош ийикпе азы чаа чаңган харбиле шыптынган ышкаш, бүгү боду чырыткыланып көстүр. Даңның мурнуу ийинде үш кезек черден аржаан суу үнүп чыдар. Аңаа чайын хөй кижи чыглып, дыштанып, суун ижип, каксып турар. Ол суглар чадаланып үне берген ышкаш. Шаанда ламалар үстүкү суун «эр улус кирер», ортаазынга — херээженнер, адаандазынга кым-даа кирер деп айтып турганнар. Херек кырында эртемденнер ол сугну шинчилеп көргеш, ында эм болур чүүдер чок деп түннел үндүрген.

Хайыракан даа Мөрен суурдан 10 километрде бедип үнген. Аңаа машиналыг чедип болур. А туристер суурдан чадаг кылаштааш, көстүп турган улуг даңже углаан, хем унун өрү өскээн оруктап чоруптар. Хайыраканның артыы талазында Чөөн-Адыр, мурнуу талазында Баян-Кол деп дамырак суглуг хемчигештер баткаш, Эрзин хемче кирип чыдар.

Аржаанга четкеш, аңаа дыштанып алыр. Оон даңның мурнуу ийинде көкпа орукбиле чөөн чүкче углуг чоруптар. Бүдүн чартык километр эрттеринерге орук холумак ыяштарлыг кезек арга кыдыынга чедире бээр. Оон-биле сирт кырынга үне бээр силер. Оон ыңай топтап азы дуранбиле көөр болзуңарза, күйнүң аскы көстүп чыдар. Чайын ол көкпаны дургаар янзы-бүрү чечектер черни шыва алган, каракты, сеткил-сагыштыг өөртүп келир.

Сиртти күлү ыяштар аразы-биле баткаш, чоогага кирер. Чоорту көкпа орук даңның ыяш чок кадыр ийинге эккээр. Олап чорааш чалым хаяларга кээр силер. Оон көөрүнерге ында сыра көстүп турар. Ол күйнүң аскында дөмдек-тир. Кадыр ийни өрү дырбакталып үнгеш, күйга чедип келир силер.

Чугай дажындан бүткен күйнүң аскы 7-17 метр, бедии 3-5 метр. Күйнүн иштн беш адыр, аңгы-аңгы өрээлденген угланыышкыннарлыг, оларның иштн хемчээли 81 метр. Күйнүн иштинче кире бээрге, баштайгы адыры үүгээр чырык. Черде улуг-улуг даштар, кажаа ыяштары чыткылаар. Оон ханызы дошталы берген. Кичээнгейлиг шинчилеп көөрге, кижи танывас хензиг бичии амытаннар сөөктери база бар. Оон ыңайгы адырында карңгы, ынчангаш орукту фонарь-биле чырыдып кылаштаар. Ийиги адыр-биле үшкү адырның аразында тос метр черни үнгеп эртер. Соонда чоруп орар эжиннің оруун чырыдыптар дээш дедир көрнүптеринге, хенертен кижи холдарының хевири көстү бээр. Ол дээрге бойдустун янзы-бүрү даш болгаш доштан бүдүрген бүдүмелдери-дир. Ындыг хевирлиг хөй чүүдер күйда хөй. Оон ханылаарга күй ишти улам кызыы апар чыдар.

Күйнүң ишти соок, шык. Күйнүн эжинден долгандыр көөрге Эрзинің даглары, хемнери, хөлдери адышта дег көстүп чыдар.

Тываның бо бир магалыг булунун чайын сонуургап көөрүнерни сүмеледим.

З. ЖУРАВЛЕВА,
турист-методист.

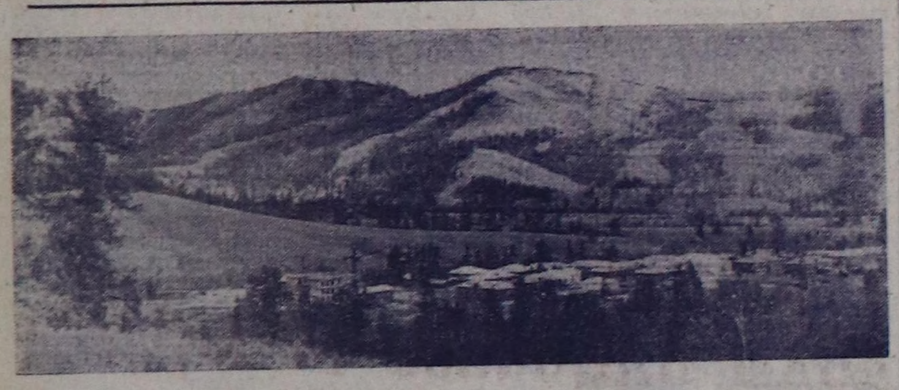

Туристерниң база бир барып сонуургап турар чери — Тываның өңнүг металлургиязының баштайгызының төвү Хову-Аксы суур болгай. Ол Элегес унунда чурумалдыг черде туттунган, чаа чурттаргa төптериниң бирээзи.

ЧУРУКТА: Хову-Аксы суурнуң болгаш ооң чоок навызының март айда хевири.

Ф. ЖУРАВЛЕВТҮҢ фотозу.

Мергелдейге чагаа

АДЫВЫС ӨСКЕРЛИП ТУРУП БЕРГЕН, ЭЛДЕП

Бистиң адрезивис билир Силер бе. МергеН Мергенович? Арам-саар-ла! Ынчангаш төөгүп берзимзе-ле дээре боор. 1970 чылга чедир бисти Кызылдың № 3 тудуг эргелели деп адап турган. Орта чедир кылып турган ажылдарывыс-даа амгыындан ылгалбас: тудугларның канализациязын, суг дамчыдылгазын болгаш оруктарын, тротуарларын, асфальтыларын, бажыңнар чанында чечектер болгаш сиген тарыыр черлерин кылыр. Чугула-даа ажыл болдур ийин. Че, мен-даа өскээр бардым. Эргелел турганындан бот-орулга-чарылгалыг участок апарган. Оонна адывыс өскерлир чиктиг «аарыглыг» апарган бис. Чыл эрткен соонда Саян ындында Шушенскоеге чагырткан тускай тудуг-монтаж участогу деп адады берген бис. Ол-даа, өске-даа эде адаашкынындан ажыл-хөрөөвисте өскерилген чүве-даа чок ийин, ол биске «изиг-даа эвес, соок-даа эвес» дээнзиг аан.

Оон-биле соксап каан, доктаай берген болзувусса база чүү болгай эртик. Удуртурбаштаар черлеривис та чүү деп санааны ол чүве, ам бистиң адывыс база катап өскерилген дивес силер бе, МергеН Мергенович! Ам бистиң тудуг черин хөлчок узун кылдыр адаар апарган: Красноярскиниң главкызынга чагырткан «Сибирьтранспецстрой» трестиң Черногорскиде № 7 тудуг-монтаж эргелелиниң Кызылда тускайлаң № 6 тудуг-монтаж участогу дээр.

Атты, чеченчиди чугаалаарга, адап чадап чыдырдала өскерлиг турары-даа барыктыг ийин, харын. Ооң оон-даа дора бак уржуу база бар дивес Силер бе! Бистиң тудуг-монтаж черин барык чылдың чыгыы бир эргелелден, өске эргелелче шилчидип келгениваен ооң ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакыларының ортузунда организастыг байдалы, масса-политиктиг ажыл сандаран барган. Ол-ла дүвүренчиг! Факт-барымдаа херек бе?

Бистиң участоктуң ажылчыннарының шалың алыр хүнүнде чедип келиңерее, чамдык ажылчыннарны объектилерден дилээн хөрөөдөр чок: олар бир-ле улус караандан озалаан черде чыглып, бөлүглежип алган, «кылаңкаралаан» турар. Чамдык удуртукчуларывыс безин ажыл шагында конторага-даа, чагырып, башкарып турар ажылчыннарның ажылдап турар объектилеринге-даа элээн хөөн кирипкен келгилээр болгай. «Балык бажындан ирип» турда, кадрлар кылдызиниң инспектору М. И. Окольникова, кыс кижи чүүү канчан шыдаар боорул аан, ол даргалар ажыл шагы-даа үзүп каарга безин ак карак аппас. Кижизидилге ажылы дидир Силер бе?

Бодап көрүнерден: эрткен 1973 чыл дургузунда чаңгыс-даа хурал, участок хемчээлдиг лекция, беседа болбаан!

Бүдүүлгечи ажыл-чорудулгавысты ап көрээл. Эрткен чылдың декабрь айда Минусинскиден командировкалап келген бригада 2000 метр дурттут суг дамчыдар хоолайны үрей кылгаш, арлы берген болбазыкпе. Ону удуртуп, башкарып турган прораб Владимир Михайлович Громов дээрзи (ам ол эрт комбинадында сураа үнер чорду) «ажыг суг» хээлиниң девии-биле кылдынмаан ажылды кылган кылдыр наряд хаггаш, боду база карак ажыт дезипкен. Начальниги-вис Г. Н. Карабан херектиң бажы кеңгирей бээр хире апаарга, К. Т. Серенге удурткан бригаданы келдирткеш, демги суг дамчыдылгазын катап кылдырткан болгай.

База бир фактыга черле доктаавас аргам чок. Чаа чылдың бүдүүзүнде база-ла удуртукчуларның харыысалга чогундан ажылчыннар турар вагончугажывыс өрттенген. Ооң уржуу-биле участок 452 рубльте хейде-ле когаран калган.

Ак-довуракчыларның коллективтиг моральдыг болгаш материалдыг харыысалга дугайында кодурген айтыгын дыка-ла сонуургадым, аңаа киржиксээн келир чүведир. А бисте ынчаар хамаанчок аңаа-ла бүгүдеге билдингир дүрүмнерни безин сагыры уттундуруп турар. Участоктуң удуртукчулары, местком социалистиг чарыштың түннелин үндүрерде «дагыр эргек тала тырттар» деп принципти сагып турар. Шаңнап, мактаан кижилериниң аразында дүүн чаа-даа кирген кижи бар-ла, үнгеш катап кирген-даа эш чоруп-ла турар, арагачы, чалгаа-даа кижи шаңналды четтирип-ле турар болдур эвеспе! Эрткен чылын объектилерни кыска хуусаада дужааган дээш, сөөлгү кварталдың планыг опаалдазын күүсеткени дээш ажылчыннарны шаңнап, мактаар акша-хөрөңги конторадан үнмейн «эстип калган».

Материалдар чедишпези, ооң хараазы-биле аңаа ажыл чок турар таварылга бисте бир-ле аарыг болган. Ам найысылалдың дөрткү микрорайонунда шуут-ла олуруп бердивис. Өске чугула объектилерже шилчиир арга чок. Оон кол чылдагааны эргелеп-башкарар черивистиң бистен ыраанда база болгу дег.

Кысказы-биле чугаалаарга, биске соцгаарладыышкын чок дуза чедирерин кызыдып көрүңер, Мерген Мергенович?

М. АШАК-ООЛ,
№ 6 тудуг-монтаж, участогунуң сантехниги.

● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ●

ЧЕМПИОННУҢ БЕРГЕ ОРУУ

Аныяктар ортузунга Европаның чаа чемпиону чэрби харлыг совет шыдырадчы Сергей Макарычевтиң тиилелгеже оруу белеп эвес болган. 1974 чылда Европаның чемпионун илередириниң Голландияның Гронинген хоорайынга болган маргылдаага 31 чурттуң эң шыырак шыдыраачылары чыглган. Сергей Макарычев баштайгы удаа дыка чедишкиннаг ойнап, кымга-даа уттурбаан, ынчалза-даа элээн кошкак шыдыраачыга уттургаш, удаткан чок ийи хайымзаашкынны кылып, «тендирни» чоруй сокай берген. Маргылдааның соолунге чедир-ле бирги одуругда ойнакчылардан озалдаан-даа болза, Сергей бедик мергежилдиин болгаш быжыг дайынчы чоруун көргүзүп, сөолгү үш ойнаашкыннардан буруңгаар шураашкынны кылгаш, алдын медальды чаалап алыр аргалыг болган.

Сережа оон харлыында-ла пайысылал шпиперлериниң шыдыраа олимпиадазының тиилекчизи апарган, а он ийи харлыында—мастерге кандидат болган. Ол спорт мастериниң адын 16 харлыында чедип алган.

Европаның чаа чемпиону шыдыраа өөредилгезин Москваның күрүне университединиң эң берге факультеттериниң бирээзи—саналга математиказының болгаш кибернетиканың факультединде өөредилге-биле капсырлаштырып турар.

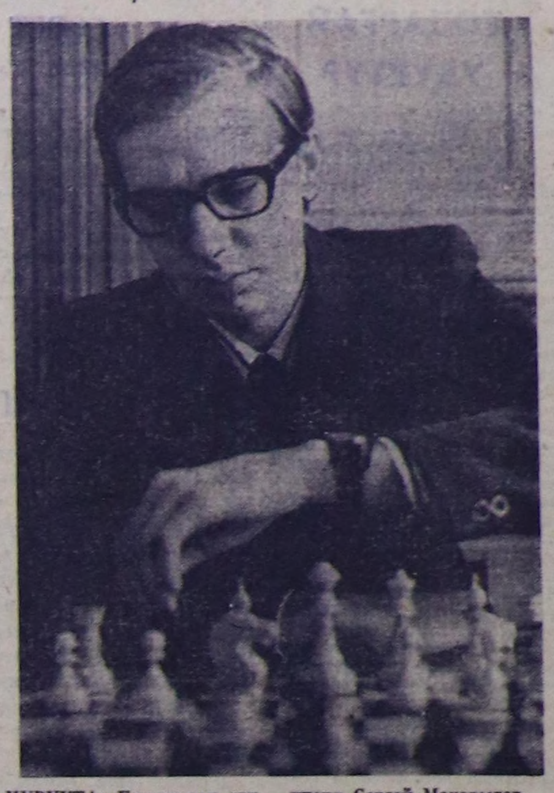

ЧУРУКТА: Европаның шыдыраа талазы-биле аныяктар аразында 1974 чылдың чемпиону Сергей Макарычев.
Й. УТКИННИҢ фотозу. (ПМА).

КОБА ЦАКАДЗЕНИҢ ҮШКҮ СПАРТАКИАДАЗЫ

ССРЭ-ниң улустарының III кышкы Спартакиадазының хүннеринде бистиң спортувустуң хоочуннарының бирээзи, трамплинден лыжадыг шураарының талазы-биле чурттуң кап дакпыр чемпиону, ССРЭ-ниң спорттуң алдарлыг мастери Коба Цакадзе улуг маргылдаага бодунуң сөолгү шураашкынын кылган.

Эрткен маргылдаалар дугайында чугаалап бээрин алдарлыг спортчудан ПМА-ның корреспондентизи Михаил Марин дилээн.

— Мен ССРЭ-ниң улустарының бүгү үш кышкы Спартакиадаларынга киржип келдим — деп, Коба Цакадзе чугаалаан.— Баштайгы ийизинге чемпион болгуладым, а үшкүзүнге 70 метр трамплинге үгле он бирги черни эзледим. Ол дээрге шоолуг эвес түннел-дир, ынчалза-даа таан дыка мутуртавадым. Чүге дээрге Спартакиадага барла күжүн үндүрүп, дээре черге чедерин ораладжыр аныяктар-биле адааннажыры дөртен хар чоокшулай берген кижиге берге болгай.

Сөолгү чылдарда бистиң чуртта трамплинден шураары он чыл мурнуунда турганыгга көөрде, пептеренгей апарган. Чаа күчүлүг трамплиннер, ооң иштинде Красноярскиниң трамплини ажыглалда кирген. Аңаа чоокта чаа 140 метрге шураашкын кылдынган болгай.

Бистиң Бакурианы школазынга кижизиттинген Михаил Гавваның дугайында каш сөс сөглевейн барын шыдавас мен. Трамплинден шураарынга хандыкшаан ол дуржулталыг спортчу бүгү-ле хостуг үе-шагын аңаа эрттирип турар. Тиилээр дээш хөй удаа орадлажып. хөй удаа чедимче чок болуп келзе-даа, Михаилдың адак соонда тиилеп үнгенинге мен алдепсинмээн мен. Спартакиадага эң шыырак шуракчыларның аразындан чемпион атты чаалап алган Михаил Гавваның дугайын моон соңгаар-даа дыңнай-ла бээр боор бис.

Бистиң Бакурианыге болуп эрткен Спартакиаданың түннел оюнарынга Михаил Гавваның тиилээни түс черниң спортка ынактарын улуу-биле өөрткен болгаш маргылдаага бөзулуг-ла байырлал шинчизин киргген. Даглар аразында бистин бичии суурвуста ам чуртта эң улуг спортчу комплекстериниң бирээзи тургустунган. Ында трамплин, даг лыжачыларының болгаш шанак оруктары бар.

Бакурианыге мен эки перспективтиг дыка хөй аныяк спортчудар-биле таныштым. Оларның бирээзи — Ленинградтан келген 19 харлыг студент Валерий Копаев. Ол Спартакиадага спорттуң ийи хевириниң чемпиону болгаш. Копаев — мээң хөй чылдарда маргылдааларга кады киржип келген эжим Борис Черемухиниң өөреникчизи-дир.

Спорттуң ийи хевирлеринге аныяк оолдарның маргылдаазынга алдыгы черни эзлээн 15 харлыг Федор Колчинни улуг сонуургал-биле хайгаарап турдум. Ол трамплинге бүзүрелдиг-ле чорду. Федорну бодунуң ада-иези — Олимпий оюнларының кап дакпыр чемпионнары болгаш делегей маргылдааларының тиилекчилери Алевтина биле Павел Колчиннер ышкаш, оргу черге тергиин лыжачы болур боор деп бодап болур турган. Ынчалза-даа Федор трамплинни шилип алгандыр. Спартакиадага алдыгы черге үнери — улуг чедишкин.

Кышкы оюнларга оон өскедаа идегелдиг аныяктарның хөй болганы өөрүнчүт-дүр.

(ПМА).

СЭТА-ның спортчу медээлеринден

ХОККЕЙ. Хельсинкиде эрттип турар делегей болгаш Европа чемпионадында понедельникте ЧССР биле Швециянын, ССРЭ биле Финляндияның шилиндек командаларының аразында маргылдаалар болган.

Швециянын командазы бирги черни эзлеп турар Чехословакияның командазын 3 : 0 санга уткан. Бистин хоккеистеривис Финляндияның командазын 7 : 1 сан-биле тиилээн. Ынчангаш ССРЭ биле ЧССР-ниң командаларының саны ден—12 : 12.

ШЫДЫРАА. Делегей чемиону-биле ойнаар эрге дээш маргылдааларга Б. Спасский биле А. Карповтун (Ленинградта) Т. Петросян биле В. Корчнойнуң (Одессада) ийнги салыглары хайым болуп доозулган.

Ол ийи-ийи ойнакчының кайы бирээзи мурнай дөрт арыг тиилеле чедип алгаш, түннел оюнга үнер эргени алыр. Бир эвес чээрби салыгларының түннели хайым болуп доостур болза, мөрейни төлге-биле чэрар.

КУБОК — «ТИИЛЕЛГЕ» СОВХОЗТА

Хостуг хүрешке Кочетов аттыг шаннал дээш Таңды районнуң маргылдаазы «Коммунизмниң херели» колхозтуң төвү Кочетово суурга болуп эрткен. Аңаа райондан тос команда киришкен.

Маргылдааның түннелинде команда талазы-биле бирги черни «Тиилелге» совхозтуң мөгелери алгаш, кубок-биле шаңнаткан. «Коммунизмниң херели» колхозтуң командазы ийиги, Балгазының көдээ профтехучилищеазының спортчулары үшкү черлерни эзлээн.

А. МОНГУШ.

Редакторнуң оралакчызы М. Н. СМИРНОВА.

телевидение

АПРЕЛЬ 17-ДЕ
КЫЗЫЛДАН

18.00—«Париж. Ленин проспектизи». Хроника-документалдыг телефильм. 19.00—Уругларга. Мультфильмнер. 19.20—Телемедээлер. 19.30 — «Авазының паспорту». Телефильм. 20.05—«Көдээниң амыдыралы». Дамчыдылга. 20.35—«Австралия шыйны». Кыска фильм. 20.55—Телемедээлер. 21.10—Чарлалдар, реклама. 21.15—Телеконцерт 21.30—«Көдээге үүлгедиглер истелгези». Уран-чечен фильм.

КИНО

АПРЕЛЬ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ынчан Оожум океанга...» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Дүн чоруктуг кижи» 9.00, 10.30, 15.20, «Ынакшын чораан силер бе?» 12.00, 13.40, 17.00, 19.00, 21.10 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Хосталга даң хаяазында келир» 15.00, 16.50 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Чөрвен биле Скроллан» 15.00, «Чиизеде эртине» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВАНЮШИННИҢ ТӨЛДЕРИ» ДЕП ЧАА КИНО ҮНҮП ЭГЕЛЭЭР.

ДЕТИ ВАНЮШИНА

Карл Либкнехт аттыг фабриканың чанында профессионал училище (Владимир областың Вязники хоорайы) 7—10 класстар дооскан 15-тен 30 хар чедир назылыг уругларны маңаа кээп өөрениринче чалап тур.

Училище пос-тазы фабрикаларынга ажылдаар кижилерни белеткеп турар. Аңаа киргеннер аъш-чем болгаш общежитие-биле бүрүн хандыртынар. Өскүс уругларга хешти халаска бээр. Кылганы барымдаалап төлээр ажылче шилчиткиже чедир сургуулдар өөреникчилер шалының алыр.

Училищеге киреринде күзээннер дараазында документилерин киирер: төрүттүнгенинин дугайында херечилел азы паспорт, чурттап турар черинден шынзылга, дооскан билииниң дугайында аттестат.

Фабриканың бодунда клуб, театр, парк, стадион, ажылчын аныяктарның ортумак школазы, институттуң бот-өөредилгелиг салбыры, лён ажылынын техникуму ажылдап турар.

Училищеге өөренирин күзээннер дараазында адрес-биле апрель 25-ке чедир харылзажыр: **Кызыл хоорай, Комсомольская кудумчузу, 23.**

ЭРГИМ НОМЧУКЧУЛАР!

«ШЫН»

солунну чагыдыш алыңар!

Чагыдылганың өртээ:
6 айда—3 рубль.
3 айда—1 р. 50 көп.

ХУУ ТРАНСПОРТТУГ КИЖИЛЕРНИҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Автоматтыг бензин станциялары машина үстери кудар полиэтиленден кылган саваларны (цилиндр хевирлиглериндеи өскелерни) хүлээп ап эгелээн. Савалар дежик эвес, арыг болгаш ээрин дуглаар аастыг болур ужурлуг.

КЫЗЫЛДЫҢ НЕФТЕБАЗАЗЫ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажылагый киллизинин 21-47, улетпүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларвын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографизы, (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00197